

D. ANGHEL

FANTOME

BUCUREȘTI

Institutul de Arte Grafice și Edi-
tură «MINERVA».— B-dul Acade-
miei 3 — Strada Edgar Quinet 4.

1911

326421

BIBLI

COT

66 593

D381/06

B.C.U. Bucuresti

C20062632

Mamă! Ce puțin am rostit numele
tău și cât de vag îmi aduc aminte
de tine... O negură te învălue și
par'că din neguri e urzit și conturul tău.

În fața mării, unde am stat, privind neîn-
trerupta goană a talazurilor, acolo m'am
apropiat mai mult de tine și am căutat să
te rechem. Din fundul orizontului aceleia ce-l
hotărăște linia curbă a mării, de acolo ai venit
tu. Pe o noapte dulce cum e aceasta, un
vas legănat ce și-a scris pieritoarea dungă
pe cer, te-a adus desigur. Și pe cheiul acesta
singuratic, unde întârzii eu, visând uneori,
au coborât pașii tăi, de bunăseamă.

Ca și acum, neastâmpăratele talazuri se
ridicau ca niște fantome din mare și alergau
dealungul digului de piatră sură ca să pri-
vească portul. O semilună pală, brodată pe

un steag, lucea și atunci pe înaltul unui catarg, și tu desigur, cu fața întoarsă peste umăr, ai trebuit să privești tristă pe largul întinselor valuri ce te despărțeau de țara ta...

După marginea curbă a mării, unde se închide orizontul, acolo unde încep apele albastre ale Bosforului, e o altă lume și tu de acolo ai venit. Multele lucruri ciudate ce dorm în sufletul meu, de acolo mi le-ai adus. Nostalgia ce o resimt în fața marilor ape, când văd o pânză albă, fâlfâind ca o aripă de albatros, dela tine trebuie să-mi vie. Înguste caice, cu șirul lor de vâslași, plecați pe rame, de aceia mă farmecă.

De după marginea curbă a mării, unde palatele de marmoră coboară cu treptele lor până în valuri, de acolo, ca valurile aceste ce călătoresc și murmură necurmat, îmi vin amintirile.

Ca o odaliscă, cu fața acoperită, vine trecutul și mă cheamă. De multe ori, tot câmpul infinit al mării se acoperă par'că de dănțuitoare ce-și flutură vălurile diafane în lună, și joacă. Dantele albe îmi par spu-mele talazurile și cântări line de harfă, mâni

de vis, ce trec visătoare pe strune, eternele cântări ale apei...

Spre linia aceia caută ochii mei și așteaptă o lumină. Pe margine de apă ai fost născută tu și de aci nestatornicia gândurilor mele, de aci veșnica frământare, de aci fantazia de a clădi neconținut, precum clădește marea talazurile ei, ca în urmă să le dărâme iarăși.

După linia aceia ai lăsat tu visurile tale de copilă, întâile tale prietenii, toate dorurile tale, pe care eu astăzi trebuie să le trăiesc din nou, de sigur.

A rămas ceva departe, o fășie de viață, care a trebuit să te urmărească atunci când m'ai născut pe mine, de nu mai am eu astâmpăr și nu mă pot împiedica să visez.

Fără de preget, gândul meu arde și mă chinuește; apropierea cele mai ciudate se fac într'o clipă; simțiri ce nu le pricep, mă încercă; lucruri ce nu le-am bănuțit, îmi par firești și o sete, o necurmată sete de iubire mă învinge.

Fără de vreme tu ți-ai închis ochii, și eu ți-am văzut așa de puțin dragile lumini aplecate peste mine; fără de vreme mânele tale

au încremenit și eu le-am simțit așa de puțin mângâerea.

Gura ta a tăcut așa de curând și farmecul vorbelor dulci, ce le poate spune o mamă, au sunat așa de puțin în auzul meu. De copil n'am avut nimănui să spun ce mă doare, ochii mei n'au avut către cine să se întoarcă, mânele mele spre cine să-și întindă desnădejdea.

Și tu erai duioasă, mamă... Puținele cărți ce au rămas dela tine, cu pagini însemnate pe margini, spun că ți-era drag să visezi, povestesc că te-au încântat și pe tine vorbele sonore și ritmata cântare a versurilor.

Ai visat și tu, și mi-ai lăsat partea asta și mie, hărăzidu-mi puțința de a mă înduioșa și de a-mi aduce aminte de toate.

Aci însă am fost mai aproape de tine. Muezinul ce ese în cerdacul minaretului când se face cerul violet spre seară, mi s'a părut firesc și cunoscut de când e lumea, și nu știu de ce, mânele lui întinse spre cer mi-au spus în totdeauna mai mult decât semnul crucei. Albele moschee m'au fermecat și m'au atras la pragul lor; tristele și neîngrăditele cimitire, cu norodul lor de pietre în-

gropate în pământ, mi-au povestit mai multe decât lespezile noastre...

Cu ochii tăi le văd eu, desigur, toate acestea, cu sufletul tău le simt, fără îndoială; de aceea nu mi-e dragă luna, decât, când se ridică în crai nou.

Și totuși, abia dacă pot să-mi aduc aminte cum era fața ta, căci o negură te învălue și par'că din neguri e făcut și conturul tău...

EX VOTO

Prieteni bun, fantomă acum și tu, nu știu de ce-mi amintesc de tine în seara asta misterioasă...

Afară fulgeră și geamurile întunecate ale odăii mele se luminează la răstimpuri, ca de apropierea unui albastru flutur uriaș, ră-tacit prin noapte. Un suflu de vânt trece și un miros tulburător de floare de tei își face loc și se strecoară în casă, adus de cine știe unde.

Poate mireasma asta ce stăpâna ro-manticele nopți de lunie ale orașului ado-lescenței noastre, să te fi adus cu ea, sau poate apropierea furtunei ce se pregătește să fi dat simțurilor mele îndurerate o lim-pezime deosebită.

Acum, o picătură de ploae, ca o pietri-cică svârlită în geamuri, m'a făcut să tresar cu sgomotul ei sec, și nu știu pentruce, în

Colec 2632

tăcerea care s'a lăsat mai mare par'că, te văd și mai lămurit.

Să n'aibă oare sufletele pace nici după moarte?

*

Oricum, în țințirumul îndepărtat de țară, în care te-au îngropat ai tăi, somnul tău trebuie să fie tulburat de puterea amintirilor mele, care au fost cândva și ale tale. De este așa, ajută-mi să le reântregim și să scăpăm ceva din noi, din marele și înfri-coșatul întunerice ce ne pândește.

Cei ce te-au cunoscut și pe care i-ai înveselit cu bunătatea și glumele tale, și'n amintirea cărora mai stăruiești încă, vor muri și ei, și odată cu dânșii vei muri și tu, căci tu nu erai dintre aceia a căror viață începe după moarte, și ambiții postume n'ai avut.

Eu însă, care mi-am jertfit atâtea nopți, ca să deprind farmecul misterios al cuvintelor, dacă îmi vei ajuta, voi încerca prin ele să te rechem din lumea umbrelor, și să te fac să trăiești măcar o clipă mai mult, viața pe care o iubeai cu atâta patimă.

*

Schia vouei ?

Se face o seară furtunoasă ca și asta, și noi suntem doi copii nevrâstnici, într'un oraș tăcut. Teiul cu flori de aur, de lângă poartă, își trimite mirosul lui tulburător și o lincezeală, ne-a cuprins par'că pe amândoi. Tu ești mai răsărit ca mine, și mirosul acesta te neliniștește, îți desvăluie lucruri care încă dorm în mine și pe care nu le înțeleg.

Și în tăcerea aceasta, sgomotul unor pași mărunți a trezit noaptea și te-a făcut să tresari. Da, imboldul dragostei se trezise în tine, și grădinuța noastră nu te mai încăpea. Un cuvânt brutal, m'a făcut să înțeleg atunci, că prietenia noastră era un obicei, o deprindere cotidiană, impusă de copilăria noastră, petrecută împreună. Decorul de vis se împrăștia, sfărâmat de cuvântul tău brutal, și te-am lăsat să pleci singur, cu pașii tăi grei, după pașii mărunți, pe care i-am auzit după o clipă stând locului; și apoi, depărtându-se în umbra acelei nopți de Iunie, în care mirosul florilor de tei nu ne da pentru întâiași dată acelaș îndemn la amândoi.

A fost întâia mea durere de copil nevrâstnic, întâia suferință a unui visător, în-

tâia convingere că realitatea brutală nu e partea mea pe lumea asta.

Și cum stam așa, prin lacrima ce-mi lunecă din ochi, am mai privit încăodată grădina și noaptea mi s'a părut, oricum, divină, privită așa printr'o lacrimă...

*

Și-am reluat lanțul, căci obiceiul e tiranic și prietenia, oricum, e o formă a iubirii.

*

După ani perduți, suntem iarăși la un loc și căutăm să discernem caracterele și por-nirile noastre. Vorbareț-și glumeț cum ești, evoci un palat de marmoră scumpă, cu scări monumentale, străjuite de lachei, îmbrăcați în fireturi, cu ciorapii albi, bine trași pe pulpe, și înăuntrul palatului cu portrete vechi de familie, cu arme și blazoane străvechi, un ghebos urât la față și îndemânat la mișcări, un senior din alte vremuri, fastuos și autoritar, limbut și ghiduș.

Palatul e înconjurat de un parc străvechiu; orașul unde e clădit palatul acela, e Florența iar seniorul ghebos și ghiduș, e străbunul vostru.

Vântul cald, când se strecură prin parc, scutură roadele coapte, pe cari nimeni n'avea voe să le culeagă. Anotimpurile aduceau fiecare florile lor, pe cari nimeni n'avea voe să le adune în mănunchiuri; singure miresmele, pe cari nimeni nu-i stăpân pe pământ, rătăceau sub ramuri, se ridicau și treceau peste zidurile mari, împrăștiindu-se în lume. Ici, colo, ramuri spânzurau de copacii bătrâni, ca niște brațe rupte din umeri, și seva curgea în neștire, cum picură sângele dintr'o rană neîngrijită de nimeni, căci fantascul senior, aveà drept principiu: că cine se naște într'un loc, acolo trebuie să trăiască și să moară, și că fatalitatea nu o poate înlătură nimic.

Și nu știa bătrânul senior, că acei dintr'o rasă cu dânsul, ramurile străvechiului său copac, odată cu luptele pentru Unitatea Italiei, aveau să plece pe alte pământuri, aiurea, și să moară sub alt acoperământ decât acela al palatului de marmoră, în frumosul oraș al Florenței.

*

Au venit vremuri grele însă, și frumoasa țară cu grămada ei de statui albe, care strălucesc la soare, cu răcoroasele fântâni din care tritoni și fauni aruncă eternul lor joc de apă peste nimfele care înoată și se strevăd în apele limpezi din havuzuri, a rămas în urmă, iar adăpostii palatului de marmoră scumpă, din seminția ghebosului senior, s'au împrăștiat în lume și astfel o ramură ruptă și adusă de vânt, a ajuns și pe pământul țării noastre.

În Iași, pe vremea aceea era belșug și un străin ce venea din alte lumi, era bine primit și îmbrățișat, căci aducea vești noi și putea povesti de alte întâmplări decât acelea obișnuite vieții noastre patriarhale. Noului venit deci, îi fu lesne să se așeze, să-și cumpere o paletă și vâpselile trebuincioase cu care să-și poată agonisi traiul lui și al copiilor ce aducea cu dânsul.

Din vremea aceea, în casele vechi, în rame demodate, au rămas nenumărate portrete ale boerilor de atunci, cu portul lor, chipuri blajine și triste, cu ochii limpezi de un albastru neobișnuit cerului nostru, a unui

albastru pe care vremea l-a îndulcit și înse-
ninat de mâhnirile pământești. Aproape toate
poartă aceeași pecete, având par'că un aer
de familie. Pinacoteca din Iași păstrează și
ea dovada talentului acestui carbonar tran-
splantat și rămas în unul din țintirimele
Iașului vechi.

Aceasta erà origina, și cu atât mai mare
era mirarea mea, cum de în tine prieten
scump, în afară de dragostea de fast, nu
pusese nimica străbunul acesta artist, cu
paleta lui plină de culori, pe cari parcă
râdea fericirea soarelui țării lui pierdute.

Viața apoi a curs, și ca un contrast ciudat,
ca'n apropierea unei primejdii de moarte
pentru rasă, cel din urmă vlăstar, strângând
par'că toată vlaga și toată seva ce mai ră-
măsese, a crescut frumos, puternic și dârz,
ca o desmințire a ghebosului din Florența.

Era un exemplar unic de frumusețe ome-
nească, dar ca o statuie minunată, făcută
de un artist dintr'un pământ obosit și ne-
trainic, s'a năruit curând, murind pentru
cea din urmă oară în tine.

*

Am întrerupt notele câteva zile și caut să reiau firul pierdut... Când le începusem, în vasele japoneze din odaia mea erau câteva flori. În unul garoafe, în celălalt trandafiri. Trandafirii, unul după altul, fețe albe și roșii și-au plecat paloarea și purpura pe marginea vazului, apoi s'au scuturat înfrățindu-se încă odată în cădere: petale de sânge și petale de ceară... Garoafele roșii au supraviețuit rozelor, dar s'au vestejit și ele, învinse de vreme, și ceva mai mult, par'că a murit în jurul meu de când m'am despărțit de tine.

În răstimpul acesta am cercat să cetesc, și întâmplarea m'a făcut să cad peste o carte de povești orientale, care mi-a adus aminte de o femeie bătrână, de un fel de Parcă, ce mă adormea când eram copil.

Graiul ei trăgănat și molcom, par'că a sunat în casă deșteptând ecouri. Un pat micuț, cu un copil cu ochii mari în el, și alături, pe un scăunaș, o babă bizară desfăcându-și tulpanele unul după altul.

Aceasta a fost Scheherazada copilăriei mele. Dela dânsa, de sigur, mi-a rămas pasiunea pentru fantastic, dragostea de le-

gende și ființi supranaturale, iubirea pentru tot ce trăește pe altă lume decât pe a noastră.) Graiul ei molcom și trăgănat mă linișteà, și mă făcea să uit supărările mele de copil. Vorbele ei îmi împăcau sufletul și mă linișteau ca o harfă. Ce-mi spunea, nu-mi aduc aminte, dar știu că erau povești nesfârșite, ca un ciclu vagnerian, cu eroi neobișnuiți în poveștile noastre, cu întâmplări ce se petreceau aiurea decât pe pământ, undeva, nu știu unde, într'un domeniu creat de fantazia și talentul ei improvizator. Când am început să cetesc, mai târziu, și am știut cine e regina Mab, nu știu de ce mi-am adus aminte de dânsa. Poate că era o zină bătrână și ea, și că sub tulpanele acelea, legate unul peste altul, sub turbanul acela de barizuri, se ascundeà o mare poetă necunoscută, cum sunt atâtea în popor. Ochii mei oboseți clipeau, luptând împotriva somnului, și ea par'că se făcea tot mai mică, mai mică, până ce dispărea. Lumina din casă se stingeà și ea, și apoi, ziua, mi se părea că e nesfârșită în așteptarea cuvântului ei.

Odată, dacã e adevărat, că, cu cât crești în vârstă, îți aduci aminte de lucrurile cele

mai îndepărtate, am să caut, închizându-mi ochii, să regăsesc urma eroilor creați de fantazia nesfârșită a Scheherazedei mele.

*

Precum își reluă dar firul, bătrâna povestitoare, în fiecare seară, pornesc și eu cu amintirile mele. Trec peste anii de școală, atât de triști pentru noi, și într'un amurg de iarnă ne văd urcând împreună, un drum râpos din pădurea *Bordei*. De-oparte și de alta copacii închiciurați, par încărcăți de cristaluri. Pe drumul prăvălit înaintea noastră, o sanie țărănească încărcată greu, a stat înămolită în zăpadă. Și par'că văd încă, cum stăpânul saniei, un țăran cu fața de asasin, a scos restelul de fer din jug și a început să lovească în capetele boiler, stropind zăpada cu sânge. Ochii aceia fioroși, în care ceteai pornirea la omor, i-am revăzut de atunci de multe ori în viață. Masca aceia bestială de troglodit, întâlnită la un colț de codru, am revăzut-o și în saloane, și de câte ori am revăzut-o, mi-am adus aminte de ochii tăi buni, care se umezise de lacrimi la vederea sângelui roșu pe catifeaua zăpezei, și

singura mea părere de rău, e că nu am putut fi bun ca tine în viață.

Am urmat drumul, și către seară am intrat într'o casă gospodărească al cărei stăpân murise nebun. Prin geamuri se vedea satul în vale, sau mai bine se ghicea, căci bordeele nu se vedeaù, ci numai spirale albastre de fum, spuneau că acolo locuiesc oameni.

Casa nelocuită de mult, avea ceva tănuit, par'că ascundeà ceva, și într'o odaie, am văzut un lucru pe care nu mi s'a mai întâmplat de atunci să-l întâlnesc, căci simțământul pietății, par'că, a dispărut din sufletele noastre modernizate.

În odaia aceea murise mama ta, și toate cele care povesteau o viață intimă brusc întreruptă de moarte, rămăseseră la locul lor, după zeci de ani de zile. Am aprins un chibrit, și lumânarea sub abajurul de hârtie roză, a împrăștiat par'că o lumină detrandafir împrejurul ei. Oglinda ovală a consolei a prins, cât ai clipi, imaginea odăiei întunecate și a luminat-o, îndepărtând-o ca într'un vis. Din policandrul de sus, cu ramurile înlături, umbra, deodată a coborât ca un

painjen uriaș pe parchet. Deasupra patului, pologul roz atârnă ocrotitor, pernele fin brodate chemau par'că la hodină. Plapoma de mătasă, așteptă și ea, gata așternută pentru somn. Peste plapomă, spuma unei cămăși albe, și lângă pat doi pantofiori, ca lăsați atunci din picioare. Alături, o măsuță, cu o cupă de cleștar, pe marginea căreia jucau lumini, cupa, care primea inelele în fiecare seară. Un Crist de ivoriu, cu fața torturată sub cununa de spini, își întindea brațele desnădăjduite. Pe o sofă, o carte ne'ncepută, cu un semn la o pagină, își așteptă încă stăpânul.

Eră continuarea unei vieți, o anticameră a unui mormânt, în care erburi nemuritoare trăiau încă în vase, și în care toate încă reflectau ceiace a fost și e cu neputință să fie iarăși. Lucrușoare intime, în argint cizelat, sticlute de parfum pe jumătate goale, stau cu toate, rânduite frumos pe o măsuță așternută cu o horbotă albă, deasupra căreia o oglindă cu basculă așteaptă încă ochii frumoși ai moartei, care se priveau în fiecare dimineață și în fiecare seară. Toate stau rânduite la locul lor, ca în minutul su-

prem, și ceva imaterial par'că plutește în casă, care străjue, se înduioșează de atâta pietate, și nu poate lua trup, și nu poate da glas ca să mulțumească celui ce a cristalizat amintirea ei, și a 'nmărmurit, ca în palatul fermecat din poveste, mersul trecătoarei vremi. Ceasornicul oprit în clipa morții, spune și el un ceas care nu va mai veni, și limba oprită străluce, nemai putând nici ea să dea glas, ca o ființă care a tăcut pentru totdeauna.

*

Și iată-mă în altă casă veche, în care am stat într'o toamnă târzie amândoi, aduși de întâmplare.

E casa unui artist pe marginea Seinei, rămasă moștenire unei bătrâne servitoare, care o închiria. În seara când ne-am mutat, țin minte că am simțit și unul și altul, un fel de sfiiciune, ca și cum am fi surprins intimitatea unei vieți.

În atelierul vast în care lucra pictorul, tot felul de schițe și tablouri începute, portrete cu ochi întrebători ori peisagii stranii povesteau viața artistului. Într'un ungher, o bibliotecă veche cu estampe și albumuri de

călătorii, cu imagini desperechete, cu teancuri de croquiuri, însemnate în treacăt, dovedeau o sfortare omenească spre frumos. În alt ungher, o epinetă își arată dinții de fildeș, îngălbeniți de vreme.

Și tu, nu știi cum, deodată, ai încercat un acord, și un glas trist, ca al unei păsări rănite, venit dintr'un afund de pădure, a umplut odaia. Era ceva sfâșietor, o tânguire și o dojană par'că în glasul acela, pentru noii veniți, care tulburau liniștea asta.

Și e ciudat, că mai târziu, când împrumutasem casei aceștia ceva din viața noastră, când ne deprinsesem par'că cu lucrurile ce ne înconjurau, întrebuițându-le zilnic, când cadrul întreg, însfârșit, se obișnuise cu noi, numai această epinetă străveche ne rămânea hursuză și neprietenoasă. Zadarnic de multe ori, în bătae de joc, încercam tot soiul de cântece, căci ea, oricât am fi variat ariile, răspundeà cu acelaș glas sinistru și sfâșietor, ca un bătrân care ar încercà să cânte o arie veselă, murind. Plictisiți de vederea ei, într'o zi am hotărât s'o mutăm, dar când am încercat s'o clintim din loc, acelaș sunet ca la început ne-a înfiorat, și întregul instru-

ment ni s'a părut că e o bestie rănită, care rânjea la noi cu dinții ei de fildeș îngălbenit.

Și închizând-o, am lăsat-o să stea acolo, pânăce ne-am mutat din casa artistului.

*

După multe rătăcirii și ani pierduți zadarnic, pentru a scăpa restul de energie ce simțeam că doarme în mine, ne-am despărțit din nou.

Eră într'un zori de ziuă, după o noapte de nesomn. În neguri clopotele deșteptate începeau să plângă, și sunetele lor venite din turla nevăzute, par' că toate îmi spuneau: Pleacă de aici cât mai e vreme!

Nu știu de ce căutam eu să pun aceste cuvinte în gura clopotelor, când vorbele rostite nu erau decât o rezultată a gândurilor mele.

Simțeam că dorm ambiții în mine, ce trebuiau fatal să moară în orașul acesta tăcut, de care mă legau atâtea amintiri. Îmi numărăm anii, și o groază că nu mai este vreme pentru a face ceva, era să mă piardă din nou.

Eram ca un înecat ce revine la suprafață

înainte de a muri, și simte într'o scăpărare de fulger ce neprețuită eră viața. Firele ce mă legau de tine, erau rupte, de altfel, de mult. Intelectualitatea ta nu mă mai mulțumea, și în afară de plăcerile vieții fizice, nu mai era nimic comun între noi. De multe ori chiar, mi se părea ciudat cum ai rămas așa de simplu, și cu toate acestea te iubeam și simțeam nevoie de bunătatea sufletului tău. Aproximarea ta mă însenina, și răzvrătirile mele se potoleau la auzul vorbelor tale blajine. De altfel, erai și iubit de toți, lucru însă, pe care nu ți l-am pis-muit niciodată.

Dacă tu, care ți-ai întors acuma ochii spre altă lumină, ai mai putea ceti rândurile aceste, m'ai ertă, de sigur, și mai puțin de cât mine încă, ai putea spune de ce mă iubeai și căutai între toate, prieteșugul meu.

Și am plecat, văzând fără păreri de rău cum dispărea orașul în urma mea iar clopotele ce au sunat atunci, în zorii zilei aceleia, din nevăzutele turle, au sunat par'că un requiem al unui suflet care a murit.

*

Oricum, tu ai fost începutul vieții mele sentimentale, către tine a mers nevoia, care doarme în fiecare din noi, de a-și căuta un seamăn. Și apoi, eu am fost un copil trist, închis, cu melancolii întunecate, și singurătatea mea de atunci, neavând încă o viață sufletească, nu știam cu ce s'o împoporez, și-mi era frică de dânsa.

Nu te-am ales pentru calitățile tale deosebite, căci acestea, nu puteam să-mi dau seama dacă tu le aveai. Nu căutam un sprijin în tine, nu era o tovarășie de bine și de rău, de senin ori de furtună; nu urmăream un țel comun, nu ne stimulam unul pe altul pentru o ambiție oarecare. Nu, pe atunci eram doi inactivi ce sufereau de trecerea vremii, care nu le aducea nici bucurii, nici dureri, nici mulțumiri, care să răsplătească cheltuiala vreunei energii risipite. Nedesvoltându-ne pe aceleași căi, era fatal să ne despărțim la o răscruce. Cetirile mele lungi și nealese poate, căci, ca unul ce nu făcusem nimic în școală, neavând de cine să fiu povățuit și îndreptat, o sete neînchipuită de a ceti mă ajunsese. Ince-

pusese să simt frumosul și pornirile mele, care adeseori se aprindeau și isbucneau în vorbe, nu căpătau nici un ecou dela tine. Când am înțeles aceasta, și mi-am adunat, în deajuns, o comoară, în sufletul meu, pe socoteala căreia să trăiesc, am simțit că-mi sunt deajuns eu singur și că mai bun prieten cu care să vorbesc și să mă înțeleg nu ași putea găsi.

Singurătatea mea mi-o înfloream eu singur și mi-o luminam cum vroiam, iar frica aceea obscură, care de sigur că doarme în noi dela începutul vremilor, nevoia aceea de a-ți căuta un tovarăș contra singurătății, a murit dela sine în sufletul meu.

Si n'am simțit nici o părere de bine sau de rău de această dezrobire. De altfel, de sigur că nici eu nu ți-am lipsit ție, dovadă că în timp ce eu am rămas tot mai singur, tu ți-ai făcut lesne alte legături și te găseai bine în orice tovarășie.

Ne-am despărțit firesc; cuvinte grele nu au căzut între noi, cum au căzut mai târziu între alte prietenii ce le-am fost legat, cuvântul acela, piatră aruncată dintr'o praștie,

care odată pornit, face semn unde a ajuns,
și care, orice-ar spune unii, nu se mai poate
uita nici odată.

*

Ultima dată când te-am văzut, am răscolit
amintiri comune, și o clipă te-am regăsit,
regăsindu-mă și pe mine, și o înduioșare
neînchipuită m'a cuprins, căci am văzut,
precum tatăl tău așezase lucrurile în o-
daia moartei, dela pantofiorii de lângă pat
până la cupa de cristal ce primea inelele în
fiecare seară, că și tu aveai același cult, a-
ceiași pietate pentru lucrurile care au fost.

O năvală bruscă de aer curat venea, par'că
deschisese cineva o fereastră spre un orizont
de mare, și clopotele, clopotele acelea care
în orașul tăcut al lașilor întovărășesc toate
împrejurările vieții, clopote pentru viață
și clopote pentru moarte, clopote pentru
dureri și clopote pentru bucurii, au început
par'că să sune iarăși, încet, încet, pe urmă
tot mai tare, până s'au perdut din nou într'o
vagă armonie, ca atunci când ți se pare că
începe să cânte liniștea ea însăși...

Și am văzut cu ochii amintirei orașul

bătrân, casele noastre părintești, cu vița de vie care plângea în fiecare primăvară boabe clare de apă, limpezi ca întâiele noastre lacrimi. Bătrânii noștri au prins din nou ființă, siluete vechi au început să se strecoare pe străzi, copaci tăeți s'au ridicat din nou întinzându-și umbrarul deasupra porților, slugi îmbătrânite pe lângă casele boerești și-au reluat locul și taifasul în pragul porților. O lume întreagă de morți și de moarte, de privesți și decoruri ce nu mai sunt, au eșit ca din pământ și m'au sguduit ca de apropierea unor vedenii.

Farmecul amintirilor le-a dat toată melancolia, și acum, când încerc să le fixez, mi se pare că sunt un copii ce se joacă, suflând așternutul ușor de praf ce s'a depus peste o lume veche.

*

Prietenia nu e decât o formă vană a amorului, și numai amorul te poate robi până într'atâta, încât să uiți de toate și să nu trăești decât pentru el.

Întâlnirea lui e covârșitoare, și între tine și viață se lasă ca o cortină, după care

se agită și aleargă lumea care ți-a devenit străină. Pe căile opuse pe care am apucat, târziu, la o răscruce de drum, l-am întâlnit fiecare sub osebite înfățișări. Al meu purtând o mască de melancolie și desnădejde, al tău de fericire și de voluptate, și legăturile dintre noi s'au desfăcut, firește, și mai mult. Singurătatea mie, mi-a devenit mai trebuincioasă ca să pot sta mai bine cu masca tragică de vorbă...

Și atunci, sentimentalismul bolnăvicios de odinioară s'a prefăcut la mine'n ironie, cuvântul de dragoste în sarcasm, lacrima de multe ori în piatră scumpă. Apoi am chemat în jurul meu ura și pisma, și acestea mi-au fost o adevărată voluptate, căci este o voluptate și aceia a danțului între pumnale.

Astfel am ajuns săucid în mine și amorul, după cum ucisesem și prietenia, căutând să mă pregătesc pentru voluptăți viitoare, în ființa aceleia ce le-ar îmbrăcă pe amândouă.

Tu însă, căruia-i era dat să te poți bucura de toate, cu sufletul tău liniștit, n'ai avut norocul și te-ai reîntors printre umbre.

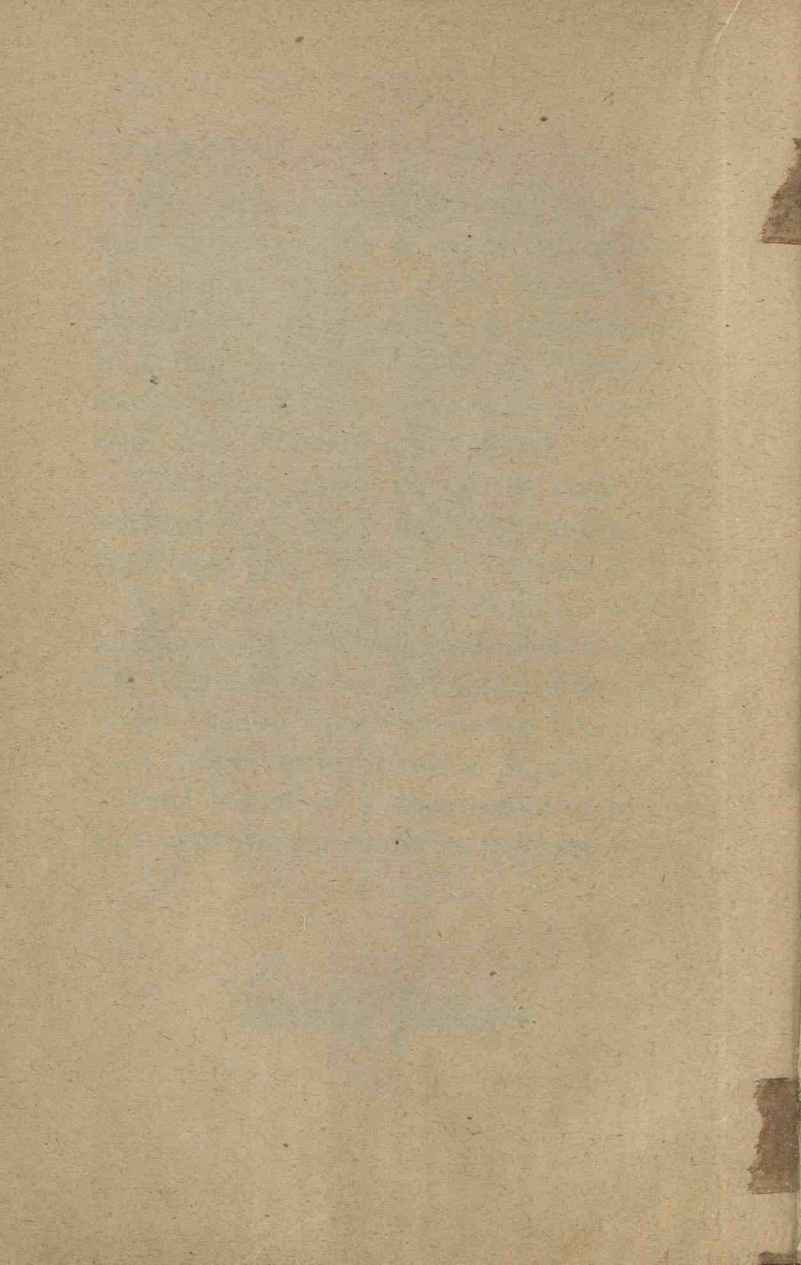

Recitesc aceste amintiri, aduse toate într' o seară furtunoasă, de un miros vag de floare de tei, și-mi spun că poate fluturul acela albastru ce-și desvăleă aripele fosforescente, în dreptul geamurilor mele, eră sufletul tău întristat, ce rătăcea prin noapte și revenea să-și vadă prietenul anilor tineri.

Rămâe dar aceste ca un ex voto în amintirea ta, și dormi liniștit în țintirimul îndepărtat de țară unde te-au îngropat ai tăi.

Și de acuma clopotele, clópotele acelea, care în orașul tăcut unde am copilărit amândoi, întovărășesc toate împrejurările vieții, clopote pentru dureri și clopote pentru bucurii, clopote pentru viață și clopote pentru moarte, bucure-se și tânguias-că-se pentru alții, că pentru noi nu mai au pentruce sună...

Eun amurg de toamnă târzie. Soarele scăpătat, cu discul pe jumătate după dealuri, aruncă razele pieziș, depărțările se estompează și o negură albăstrie îndepărtează colinele. În tăcerea aceasta divină care te 'mpresoară, nu poți ști ce clipă anume arată ceasul în curgerea vremii. Un sentiment de veșnicie te cuprinde.

Pe tăpșanul întins al Copoului nu e nimeni la această oră. Purpura însângerează frunza viilor și a copacilor. În vale, ca într'o albie, cetatea veche a Iașului cu albele turnuri și țurle de biserici, cu clădirile lui vechi, cu grădinile pline de flori, stă pitit și abia își trimite murmurul până aci. Departe, dealurile Cetățuiei și Galatei adună ultimele raze de soare pe coperișurile cetăților bătrâne. Și în singurătatea asta a înserării, deodată

O umbră de om eșit ca din pământ, ca o arătare, a început să plângă un cântec trist pe vioară. Cu hainele vechi în bătaia vântului, zgribulit, cu o bărbie violetă înțepinită de coșul uscat al vioarei, cu pletele în neorînduială peste ochi, cu un umăr mai ridicat decît celălalt, își tremură arcușul, în timp ce un glas venit ca de pe o altă lume, prinde să cânte un cântec vechiu, o romanță duioasă auzită în copilărie.

Cântă fantoma și deodată, de pe poarta dela intrarea tapșanului, un șir nesfârșit de echipajuri cu cai frumoși în clinchet de alămuri, cu roțile strălucitoare, cu vizitiii în livrele bogate, se ivește și umple par'că plătoul. Roată lângă roată apoi se învecinează și răsete clare încep să sune. Plecate peste marginea trăsurilor deschise, capete tinere se apropie și în bătaia evantaliurilor frumoasele zilii își împărtășesc taine, își destăinuie amorurile, pun la cale zavistiile. Călăreții își joacă bidiviii, strecurându-se printre trăsuri, spun o vorbă ici, aruncă un zâmbet colo, fac frumos la cucoane. Un parfum dulce se răspândește, și par'că toate aceste se petrec într'o lumină de lună, într'o atmosferă misterioasă...

Fantoma de adineaori are un taraf acuma, o giubea nouă o imbracă, ochii îi sclipesc și mâna nu-i mai tremură, tânguirea singuratecă se face orchestră, o ghitară par'că s'a adăogat, și iată și un flaut, și sunt mai multe viori par'că și vocea care cântă, a-i spune acuma că e tânără, vibrătoare, sonoră... Și tot alte trăsuri vin. Și iată-le acum pe largul tăpșanului ocolind, se țin șir una după alta, merg domol îndrumate spre poartă și dispar una după alta sub umbrarele aleelor de tei ce împrejmuesc drumul în defileu până de vale.

Dar cântecul a tăcut și amintirea aceasta adusă de cântec a dispărut cu el. Pe tăpșanul pustiu se face întuneric și de vale, Iașul, și-aprinde luminile sfioase tremurând în ceața albăstrie. Arunc un ban fantomei de lăutar și cobor la vale, cătând să-mi întregesc amintirile.

Da, viziunea aceasta erà adevărată în vremea copilăriei mele. Erà bogăție, și nu erà seară cu lună să nu urce trăsurile pe dealul Copoului. Iașul erà un ostrov fericit, o oază de verdeață împrejmuită de vii ro-ditoare, cu grădini fermecate în care cân-

tecele priveghetorilor se amestecau cu ale viorilor ascunse prin boschete. Eră ostrovul binecuvântat, în care se aciuiase boerii noștri mari, ultimii păstrători ai unei lumi ce nu mai este.

Cobor la vale trist sub teii cari au îmbătrânit și murmură mișcându-și umbrele.

Și iată, par'că văd trăsurile iar cum se opresc la ronduri, unde alți lăutari cântă. Par'că le văd acuma în plină bătaie de lună, cu alte haine, ca pe vremea noastră, cu cre-noline mari și învoalte, cu mijlocul subțire, cu pălării cu streșine mari pe sub cari scăpăta zulfii până pe umeri. Toți se cunosc și figurile lor toate par'că-mi sunt cunoscute și mie, și mi-e jale de dânsese, ca de-o lume de morți.

Luna urcată sus, deasupra copacilor, ca o mască lividă de clown, privește și ea, și râde ironic, mișcând umbrele...

Paveaua acuma se face sonoră, lespezile sună sub copitele cailor, fanarele fulgeră în treacăt. Case vechi boerești, de-o parte și de alta, strălucesc prietenos cu geamurile lor aprinse și o mireasmă puternică de flori se ridică din grădini și umple aerul nopții.

Trăsurile s'au oprit din nou pe două rânduri și-au umplut strada, în fața cofetăriei celebrei M-me Alexandre... Evantaliurile iar prind să bată, cavalerii slujitori se întrec care de care și băeții din prăvălie vin legănînd tablalele cu dulcețuri și cu înghețate, slujind în trăsurile cucoanele, care săturate de luciul de lună și cântec de lăutari, și înviorate de aer curat, mănîncă cu poftă, ținînd cu mînușatele lor mîini grațioase farfurioarele cu bunățuri. Cavalerii își servesc favoritele, iau farfurioarele, întind un pahar cu apă, și strecoară glume dulci printre zaharicale. Singuri vizitii și lacheii de pe capre, stau gravi, făcînd zâmbre, neexistînd par'că, neauzind, neștiind nimic.

Și cînd au isprăvit acest ultim popas, un ultim gest de mînă, o înclinare grațioasă din cap, — și alaiul de fantome pleacă din nou în lumea lui de fantome.

Da, alaiul e plecat din nou și iată-mă singur cu umbra mea în lașul mohorât al zilelor noastre, în lașul lepros și vulgar, unde străinii s'au mutat, și au pus mîna pe vechile case boerești, pe parfumatele grădini de altădată.

Ostrovul fericit, ascuns între umbrare și împrejmuț de vii, adăpostește astăzi o altă lume, care nu mai e aceea a copilăriei mele și unde eu mă simt un străin, aproape o fantomă.

GARDA IMPERIALĂ

Se face un amurg de toamnă într'un codru bătrân de stejari, prin care trece un rădvan în clinchete vesele de zurgălăi. În el suntem noi, micuți cum eram atunci, cu tata și mama.

Frunzarele veștede sună împrăștiindu-și ghinda pe drumuri, iar în fund, departe, printre trunchiurile negre, soarele a coborât și a stat neclintit, ca o candelă între colonadele unui templu.

Zurgălăii sună încet, și deoparte și de alta a drumului, fructul roș al măcieșilor împrăștie pretutindeni pete de sânge. Feregele uscate și-au plecat dantelatele frunze și pe lângă trunchiuri, pe covoarele catifelate de mușchiu, bureții albi se înșiruesc, ori se adună în pâlcuri, adumbrind par'că o lume minusculă sub umbreluțele lor.

Fața mamei e coperită de un văl cenușiu, prin care i se văd ochii blajini ca după pânză de păianjen. Mâna ei mânușată se întinde la răstimpuri ca să ne așeze o șuviță, ori să ne învelească când bate vântul.

Tata pare adâncit în gânduri, și noi stăm cuminiți și tăcuți cu micile noastre suflete călătoare prin codrul bătrân.

Soarele a căzut apoi tot mai jos, și întreg fundul pădurei cu painjenișul de crengi luminat, pare un vitraliu misterios, după care se petrece aagonia unei lumi.

Tăcerea creștea ca din pământ, tăcerea aceia tristă a lunei vegetale care te învălue, te pătrunde, te face să cauți căldura unei mâni, prietenia unor ochi.

Și în tăcerea aceasta adâncă, deodată, ca atunci când vântul pornește pe nesimțite de trezește ici o frunză și colo alta, de apleacă un ram ici și fărâma o crenguță mai încolo, suflă în intrarea unei scorburi ori trezește un ecou prin peșteri și ca apoi toate aceste zgomote răzlețite adunându-le, cu ele să întregească o simfonie dulce ori un sgomotos marș de biruință; dede parte, venind pe sub crengi, un glas de fanfară

străbătù încet, încet, se potoli și apoi călătorind par'că pe sub pământ, reîncepù mai tare, apropiindu-se mereu.

Mâna tatei s'a ridicat lin către vizitiu, și în amurgul dulce leagănul trăsorei a stat sub un copac bătrân, deoparte a drumului. Înainte șleaul alb lucea, și în afară de muzica aceia dulce ce înfioră codrul, nimeni nu venea în spre noi. Sonore notele răsunau, și acum ai fi spus că vin din cer, de undevă, călătoreau prin aer, apoi, tot mai aproape par'că, până ce deodată culorile unui steag se aprinseră în aer și răniră cuprinsul.

Și atunci isvorând de sub crengi o întregă armată în aurul firetelor, o lume întregă de oameni și cai, purtând lumini pe dunga epoletelor și pe tăiușul spezelor, umplù șleaul. În capul lor un general bătrân, pe un cal negru înflorit tot de spumă, apărù pe jumătate întors, sprijinit în scările lucitoare și făcù un semn ridicând un fulger cu spada. Alămurile tăcură pripit și muzica aceia dulce, ca tăiată de ascuțișul săbiei lui, contenì într'o risipă de sunete ce se împrăștiară sub umbrare.

Alaiul leit în aur stătu, flăcările albe, albastre și roșii ale steagului fluturată și bătrânul general coborând de pe cal, se apropie de trăsura noastră, duse o mână la chi-piu și rosti câteva cuvinte în franțuzește. Tata coborâse și el, și acum, în timp ce armata stă neclintită, amândoi apropiați de marginea trăsurei vorbeau cu mama ce-și ridicase vâlul de pe față, sus. Eră ceva blând în fața omului aceluia bătrân, care străbătea țara noastră prin codrul străvechi de stejar, ducând alaiul lui la moarte. Gesturile lui corecte arătau par'că prea puțin obișnuința de a mânui o spadă, pe a căreia lucire, de sigur, nu înflorise încă pata sângelui. Mâna lui se pusese pe creștetul meu, tremurătoare, amintindu-și par'că ceva. Și ochii lui erau triști, triști, ca ochii care lasă ceva în urmă. Da, nu eră nimic războinic în înfățișarea lui, precum nimic războinic nu eră în tot alaiul acela de capete bălae, cu mustața abia mijindă, îmbrăcat numai în aur și în fireturi, care plecase din țara lui spre necunoscut...

Eră mai mult o armată gătită de paradă, o armată ca să facă frumos la cucoane,

un alai elegant, gata să fie acoperit de flori ce i s'ar aruncă de prin balcoane, o ceată de figuranți ce merg la o sărbătoare ori într'un *tournois* nevinovat.

Codrul bătrân de ștejar, trist și întunecat cum erà, nu aveà flori să arunce, nici ghir-lânzi triumfale de întins peste capetele lor. Frunzele moarte ce le aruncau crengile cu gestul lor de desnădejde, nu aveau eleganța brațelor ce aruncă mănuchiuri în calea celor biruitori.

Prin codrul bătrân treceau mai mult pre-vestiri de moarte, și eleganța aceia părea stranie în pustiul acela, unde fiecare erà un călător.

Și par'că văd apoi din nou, după un ultim salut și o ultimă mângâiere pe obrazul meu, pe general urcat pe negrul lui cal înflorit de spumă. Mâna domoală a strâns frâele o clipă, capul i s'a întors către umăr privind îndărăt, brațul celălalt ridicat sus a întins spada. O comandă scurtă, într'o limbă necunoscută a sunat, și întreg alaiul a pornit.

Muzica a început din nou, și în umbra ce se lăsà acum tot mai neagră, aurul epo-leților lucii, tăiușurile albe ale spezilor scân-

teiară, culorile vii de pe steaguri se cerniră, și cei ce nu mai aveau să se întoarcă, se făcură una cu noaptea, sub ramuri.

Sunetele fanfarei singure, de ce se depărtau veneau până la noi când călătorind prin aer, când târându-se ca sub pământ, plângând toate bucuriile și toate regretele, până ce amuțiră și ele.

Iar noi, purtând în ochi viziunea alaiului acestuia stropit de aur, ce mergea la moarte îmbrăcat în haine de paradă, în sunetul zurgălăilor triști, ce sunau în noapte, ne-am urmat drumul prin codrul bătrân de ștejar care înflorește de sigur și acuma, și care nu-și mai aduce aminte nici de noi, nici de cei ce au trecut sub ramurile lui nepăsătoare, ducându-se la moarte...

TÂRGUL CUCULUI

Un ghetto e acelaș aproape pretutindeni. Cei ce se adună, nevoi lângă nevoi, clădind părete lângă părete, întinzând coperiș lângă coperiș, după ani de zile ajung să imprime locului unde s'au așezat un caracter bine definit, special rasei, și care e aproape universal.

Aspectul acesta l-am întâlnit aproape pretutindeni pe unde am fost și trebuie să mărturisesc, că un artist care are pasiunea pitorescului, ar fi găsit destule lucruri să-l atragă.

Iașul, din punctul acesta de vedere, nu a fost descris. Pân'acuma cartierele acele mizere, unde mișună populația aceasta, asupra căreia par'că apasă un blestem, nu au inspirat pana nici unui scriitor, nu au tentat penelul nici unui pictor...

Și ceeace n'a ispitit pe nici un artist, colțul acela pitoresc al Iașului vechiu, care se chiamă Târgul-Cucului, s'a prefăcut acum în cenușe, mistuit de un incendiu.

Cum sunt departe, îmi zugrăvesc singur cu fantazia priveliștea ce n'am putut-o vedea. Colorez cerul ca de-o auroră, apoi ca un pictor grăbit arunc flăcări ici-colo, sub streșine vechi, pun umbre mari de fum pe care le despletesc în șuvițe, stropesc cu scânteii întunerecul, luminez geamurile ca într'un apus de soare, și în strada aceea strâmtă schițez în grabă o lume săracă și chinuită cum a apucat-o graba ceasului aceleia rău, în temeiul nopții. Văd trupuri încovoiate sub sarcina avutului mântuit de tlacări, brațe agitate aruncând pe ferești cele mai eteroclite lucruri care s'au putut visa vreodată, și în panica aceasta, îmi închipui zgomotosul alaiu al pompierilor venind în goana cailor ca să distrugă, să sfârme și să părduiască ce-ar putea scăpa de limbile lacome ale focului...

Și după ce am năruit cu fantazia colțul acesta al orașului copilăriei mele, prin care eram silit să trec de două trei ori pe zi,

învins par'că de o compătimire ciudată, încerc să-l reclădesc.

Inchipui o zi de târg și fac să mișune pe ulița aceea o lume de țărani venită de prin satele din împrejurime să și cumpere cele de nevoie la gospodărie; deschid obloanele la prăvălii și în pragul lor așez siluetele care au dispărut, le dau figura aceea de pradă care le e caracteristică, le întind mânilor hrăparețe ca să prindă un mușteriu din cale, atârn deasupra firme vechi și pun să le bată și să le zângănească vântul, iar în prăvălii așez tot amestecul de mărfuri mărunte, toată ruina nenunțatelor gospodării care veneau aruncate aci cum vin sfărâmurile pe coastă, pe urma unui naufragiu, așez în clituri tot soiul de stofe vechi, vândute după falimente, atârn în cue cel mai bizar amestec de haine vechi de toate modelele, de toate formele și de toate nuanțele, strămut mobile, canapele străbune, jilțuri cu telurile scoase, scaune fără picioare, dulapuri mânicate de cari, lămpi hârbuite, farfurii legate în sârmă, samovare turtite și fără hornuri, ghete orfane de pereche, botfori mucegăiți,

schelete de umbrele, tromboane de alamă rămasse de pe urma, cine știe căror lăutari, și câte alte toate lucruri fantastice își poate închipui mintea omenească.

Stropesc pe jos podelele murdare, cu opți de apă, împrăștii apoi peste tot un miros muced de vechime, de usturoiu și de sărăcie încuibată, și ca să'mi întregesc acest tablou grotesc, mișunând printre negustori și mușterii, alung o liotă de copii nespălați și murdari pe stradă, le pun chivere de hârtie în cap, le atâră un colț de cămașă pe dinapoi, și-i pun să alerge, să lărmuiască, să se strecoare printre trăsuri, așa cum îi vedeam în fiecare zi. Strecor din când în când, ca să variez tabloul, bătrâni cu laibere lungi, cu ciorapi albi, cu căciuli mari, îmblănite, pe sub cari încârlionțesc în șuruburi perciunii, le scot un colț de batistă din buzunarele laiberelor, și-i fac să umble și pe dânșii.

Apoi, ca un copil care a încercat să zugrăvească cine știe ce din amintire, șterg cu mâna această priveliște și-o zugrăvesc din nou sub altă formă.

Intunec tabloul și-mi închipui cartierul

într'o Viñere seara ; aprind candelabrele cu șapte ramuri, închid pe jumătate obloanele, scot bătrânele din casă și le pun în pragul prăvăliilor pe scăunele să stea la taifas una cu alta, le așez frumos perucile în cap, cu cărările cusute cu ață albă, le arunc pistrii necesari pe tâmple, le redau eterna conjunctivă pleoapelor roșii, fără gene ; braț la braț apoi, câte două, câte trei, plimb încolo și 'ncoace fetele gătite, cu breton pe frunte, pomădate, le dau toată precocitatea inerentă rasei, care le deprinde de timpuriu să lungească privirile pe furiș în ochiadă și printre ele ghigherlii de mahala, cu urechile pleoștite sub pălării tari, gătiți și ei, cu cravate strigătoare, învârtind bastonașe subțiri între degete și luând aere languroase...

Atmosfera caldă par'că stârnește simțurile și lucrează 'n umbră pentru viitoarea multiplicitate a rasei acesteia, care cu toate secularele persecuții, stărue și se înmulțește.

Simt acum un vânt cum bate din spre hală și prin aer trece par'că un miros sărbăd de carne, de pește stătut, de mere murate, de varză trezită, vin tot soiul de mirosuri ce se amestecă, se răspândesc aduse de

vânt, ceea ce nu împiedică însă plimbarea ghigherlilor și a frumoaselor Esthere și Rebeci.

Dela un timp bătrânele au reintrat în casă, idilele s'au amânat pe a doua zi, sau cine știe pe când, obloanele s'au închis și 'n noaptea care s'a lăsat peste tot, sergentul singur mai străjue, dând țignale prelungi din vreme 'n vreme.

Și când nu-i încă nici un semn de ziuă și dorm duși încă cei ocrotiți de soartă, ici-colo câte-o lumină sfioasă se aprinde, și după ferești joase, în încăperi strâmte și mohorîte, poți vedeà câte un cârpaciu bătrân și chinuit, cu ochelarii pe nas, cum bate cuie de lemn într'o talpă veche, sau trage ața cu amândouă mâinile, în vreme ce ai lui, în pernele mari, dorm înghesuiți unul peste altul în cuprinsul acelei încăperi mohorîte și fără de aer...

Așa revăd în treacăt ungherul acesta de lume în care am trăit, și pe care fantazia mea l-a luminat cu flăcări, l'a întunecat cu noapte, l-a zugrăvit cu părere de rău după anii duși, l-a întristat cu toate mizeriile unei lumi, ori cum, chinuite.

Flăcările au mistuit o parte din lașul co-

pilăriei mele și acum, de sigur, precum eu
îmi cern nisip ca să-mi usuc această pagină
scrisă, vântul cerne și el, mutând de ici
colo, nepăsător, cenușa rămasă ca peste
un fapt îndeplinit...

POVESTEA UNUI MUȘUROI

Visam sub umbrarul unui nuc, copacul acesta ce stăruie, întinzându-și treptat umbra lui ocrotitoare peste capetele blonde ale nepoților aceleia ce l-a sădit. Un miros amar și puternic plutea sub ramuri și de-alungul trunchiului, din peșterile copacului bătrân, din rănille adânci ce le sapă vremea în lemn ca și în toate cele, din scorburile în care apa se adună ca în niște cupe tănuite, un șir de mărgelile negre își întretăia mersul, unele urcând și altele coborînd grăbite, spre un mușuroi plin de activitate.

Și stînd așa, sub catifeaua verde a umbrarului cu miros amar, mă gîndeam ce fir misterios și nevăzut poate să lege lumea aceasta măruntă și neagră. Avea un alt scop activitatea aceasta necurmată decît aceea a

luptei pentru existență? La capătul acestor sforțări nu era altă răsplată decât aceea a pântecului satisfăcut? Știam că și la ele, în organizarea lor socială sunt sclavi precum și privilegiați, dar cum ajung să dăinue și să-și reîntocmească șubreda și ingenioasa lor clădire plină de subterane obscure, neconținut, orice neajunsuri ar fi să le lovească și să le împrăștie, asta n'am putut să mi-o explic niciodată.

Mărgea cu mărgea, de pretutindeni, treacă în ropot un escadron grăbit în galop, abată-se puterea unui uragan sau stăruiască răbdarea încăpățânată a unui gospodar, și mărgeaua risipită isvorăște din nou, boabă cu boabă, și se face șir, și ațele negre ca niște raze risipite se adună în același centru.

Au ele vreun ideal la capătul atâtor sforțări, și dacă-l au, ființa aceasta superioară, Omul, de ce nu poate trăi până la sfârșit la un loc, când s'a adunat în virtutea aceleiaș idei, împrejurul și în speranța aceleiaș ideal? Să sufere ele de-o lipsă completă de personalitate, să fie oare un nivel de inteligență, să n'aibă vremile și împrejurările nici o înrîurire asupra desvoltării

eului lor? Căci e cu neputință de crezut că fiecareia i se întâmplă acelaș lucru, că suferă de aceleași dureri și bucurii, și că prin urmare trebuie să se desvolte la fel.

Acestea le gândeam, urmărind isvorîrea neagră a mărgelilor, și fără voe mi-am adus aminte, că am făcut și eu parte dintr'un mușuroi ca atâția alții, că din nenumăratele străzi ale tăcutului Iași, ne strecuram misterioși, ca niște umbre spre dealul Sărării, către un mușuroi ce se alcătuiseră acolo și care astăzi s'a risipit, precum dispăre un ostrov, deși cei mai mulți din acei ce-l alcătuiău viază încă, stăruind tot mai mult în afirmarea lor personală și a micilor lor ambiții și năzuinți.

Ș'am revăzut atunci ca într'un vis străzile strâmte și tăcute, cu fânare care clipocesc ca niște ochi somnoroși, am revăzut seri de iarnă stăpânite de zăpadă, și în bătae de vânt zugrăvind umbre viorii după ele, siluete înfrigurate, înotând din greu prin troian. Am revăzut alte seri tulburătoare, când mirosul puternic al florilor urcă de după ziduri și îndeamnă la dragoste, aceleași siluete ciudate, întâlnindu-se misterii-

oase la răscruci și două câte două, trei câte trei, strecurându-se cu pași ferți într'o casă tănuită...

Siluețele de atunci, precum s'au schimbat la suflet s'au deformat și la trup : pletoșii mândri de podoaba lor au devenit chei, subțirii burtoși, burtoșii subțiri, pe unele nasuri au încălecat ochelarii, miopii au devenit presbiți, presbiții miopi în raport cu situațiile, pingeaua apostolică a străbătut destulă cale și plictisită s'a urcat în echipaj, și în sfârșit, fiecare a făcut cum a crezut că e mai bine, dovedind încă odată, că nu vremurile sunt sub cârma omului, ci bietul om sub vreme.

Au făcut în așa fel, că umbrele acele, ce întovărășau siluețele de atunci în serile friguroase de iarnă, ori în mirositoarele seri când parfumurile urcau de după ziduri, ar stă nedumerite astăzi și s'ar sfii să-și mai urmeze stăpânul. Eu le văd însă, așa cum erau, și le zic dela răscrucă unde le-am chemat acum : puteți să vă duceți și să vă amestecați cu umbra a căror ființă sunteți, că nimeni nu mai are nevoie de tovărășia voastră și umbra celor de astăzi și-ar bate joc de voi.

Și iată-i înăuntru pe cei de atunci. Un miros puternic te lovește dela intrare, mirosul particular al plebei, extractul poporului, care face par'că să strâmbă din nas pe aristocraticul și rafinatul Lassale, bunul vecin al leoninului Marx și al intransigentului Engels, care vegheau ca un brelan neadormit sub umbra steagului roș din casa negrului amfitrion. Pe bănci, câteva lăvicere problematice, sub tavanul scund o lampă cu cōviltir de tinichea, în față un fel de catedră, pe pereți manifeste și proclamații, și peste tot o perdea de fum nu de tămâie ca în comunitățile vechilor creștini, ci de tutun rău mirositor, după care capete imberbe de minori, frunți înguste de sectari mâncate de lepra părului, ochi furioși de nebuni, guri negre de umbră ca intrarea hrubelor, ori mâni epileptice de nevropați se agită, își schimbă locul, și vociferează, formând obicuințul auditor.

Generoasele și frumoasele idei ce aveau să slujească mai târziu de trampolină viitorilor bărbați politici, erau tronate și trombonate în deosebi, — după ce omul de abanos deschidea ședința —, de o figură jovială

de silene marin, cu ochi apoși și albaștri, pleoape acuatice, calchiat par'că aidoma după un tablou de Böklin. Brațele scurte, cu gesturi strâmte în lături ca de matroană adipoasă îngrășată în ghiniceu, cu extremitățile mici, obișnuite celor grași, zgomotos și agitat ca o coțofană, și turbulent ca un ventilator. Teoriile lui Marx sau ale lui Engels nu mai aveau nici o taină pentru el, și mai târziu programul dela Erfurt, devenea în vorbele lui ca un talisman binefăcător, un unevent miraculos, un fel de panaceu universal. Inteligent și neobosit la lucru atuncea, precum urmează a fi și acuma, simpatic, oricum, de multa viață ce o purtă în el, între toate figurile fatale și sinistre ce se strângeau acolo, acest derviș tourneur care vorbea în toate ocaziile, era pe atunci un factotum, un fel de secretar general al furnicarului, funcție pentru care probabil avea o vocație și care pân' la sfârșit s'a adevărit, căci într'adevăr organul lui neobosit, a creat funcțiunea.

O siluetă de femeie apărea și dispărea ca o regină a furnicarului, singura cetățeană a partidului și mare scriitoare pe atunci, ca

singura ce era de genul ei. *Contemporanul*, acest țintirim al atâtor lumi uitate și atâtor scriitori dispăruți, păstrează încă urma activității ei zadarnice și nerodnice.

Moțiuni peste moțiuni se votau, comitete și subcomitete imagineare din toată țara se formau, prieteni și tovarăși dădeau vești de mersul acestor îndepărtate insulețe, și numai proletariatul nu există încă. Și printre aceștia, totuși, o serie de tineri, odrasle ale micii burghezii avute, elemente culte și idealiste, crescute în religiunea literaturii rusești și a cărților lui Jules Vallès, veneau cu inima deschisă și plină de un umanitarism duios să ia parte la aceste întruniri. Tinerimea aceia ce nu cunoștea viața, în care ambițiile dormeau încă, dacă ar fi fost în altă țară unde i s'ar fi cerut o jertfă imediată, cred că n'ar fi stat în cumpănă să-și sacrifice ce aveă mai scump, să rupă cu părinți și rude pentru izbândirea cauzei. Dacă i s'ar fi cerut să se coboare în popor, nu s'ar fi dat într'o parte dela acest apostolat, și oricum, neputând face mai mult, precum aveă inima deschisă pentru cei ce sufăr, aveă și mână darnică și bunăvoință

nesfârșită. Era, în orice caz, superioară tineretului de astăzi, mai puțin egoistă poate, mai iubitoare de oameni, mai puțin pismașă și lacomă și mai puțin grăbită de a ajunge. Era mai mult respect și aproapele nu era ca astăzi un concurent eventual, o piedică care trebuie abătută, o gură mai mult care cere pâne.

Pe lângă aceștia erau sentimentalii pe care legături de prietenii îi aduceau și-i legau de partid, și care fatal erau să se desfacă mai ușor. Mai erau admiratorii omului aceuia ce stătea deoparte, învăluit în legenda lui nordică, înnobilat și mărit de suferințele lui, aureolat de strălucirea frumoasei lui inteligenți.

Aspectul obișnuit al întrunirilor se schimbă însă, luminile se înmulțeau după ferești, grămada aceia de capete imberbe ori bărboase se tripla, și toate căpătau o aparență deosebită, când era anunțată sosirea celui mai iubit dintre toți, al celui ce pe atunci purta pe umeri un cap de Șeic arab, cu barba creață, cu sprâncenile stufoase, cu dinții mai albi ca fildeșul elefanților. Straiul lui era simplu: veston de artist, cravată lavalieră

care flutură la mișcarea gesturilor, cu ochii scăpărători, vorba caldă, și toate atitudinile de tragedian rămas neangajat. Avea ceva din Mounet Sully, un Mounet Sully boem și romantic la debutul carierei lui. Strângerile de mână nu mai conteneau, fildeșul dinților strălucea ca un fulger permanent, surâs rămas mai pe urmă tic, tic devenit podoabă profesională. Vorbele lui ridicau urale entuziaste, și era darnic la vorbă, iar vorba lui suna argintiu, precum sunau și arginții pe care-i risipea ca un adevărat Cressus. De altfel, când venea el, întrunirile, după ce omul de abanos închidea ședința, se prelungeau până târziu, după miezul nopții, turbulente și vioae, în vreunul din restaurantele ospitaliere *en vogue* pe vremea aceea. Erau și sectari intransigenți, încăpățânați stupizi, bucheri ai dogmei, canibali de burghezi, extremi în toate și care erau nesuferiți. Revăd de o pildă o frunte îngustă, cu părul în sus ca ghimpul ariciului când e excitat, cu pleoapele ca două cheotori vechi din care stă nasturul să cadă, cu gura ca friptă de un ardei prea iute, care căută să se manifeste cu orice preț și în

orice ocazie. Eră mai indigest ca un biftec, de balenă și mai sinistru decât un chiparos, și totuși eră considerat, și nu știu pentruce, cum nu știu nici astăzi, când au trecut mai bine de douăzeci de ani, și probabil că n'am să știu nici odată.

Și pe câți alții nu-i revăd; unii posomorâți și tăcuți, alții vehemenți și gesticulatori, chipuri timide și fețe exaltate, barzi începători cântând dureri închipuite, prozatori neîndemănateci care își făcuse reputația printr'o simplă și săracă nuvelă, oratori de mahala și oratori de catedră, furibunzi și epileptici, filozofi și teoreticieni, publiciști fără cotidian, spioni fără conștiință, salariați din casa comunităței, pensionari minori, și tot gunoiul, și toată pleava de mahala și de cârciumă, alături de visătorii și idealiștii anilor tineri, și toată turpitudinea și inconștiența, umăr la umăr cu tot romantismul vânătorilor de himere.

Și așa a dăinuit și a crescut furnicarul, a adus fiecare până la un timp ce a putut din prisosul ori din lipsa lui, mărgea cu mărgea risipită, la răstimpuri a luat drumul casei comune, furtunile nu i-au abătut, întâm-

plările până la o vreme nu i-au întors din cale, și fiștecare, ca furnicile acestea pe care le văd cum urcă și coboară isvorând din scorburile adânci ale copacului acestuia vânjos ce mă umbrește, au urcat și ei, explorând până departe scorburile și ramurile arborelui social, din viața și sub umbrarul căruia trăim cu toții. Dar cei mai mulți năzuind spre vârf, spre ramura a cărei frunză stă deasupra, veșnic drăgostită de soare și lumină, au uitat de mușuroiul acela ce-i așteptă sub umbrarul amar, de mușuroiul trist unde viața mișună, de grămada aceia de țărână ridicată la suprafața pământului ca un ostrov din mare, de muntele acela în miniatură, plin de ganguri obscure în care atâția robi încovoiți grămădesc bogățiile ca în niște grânare, și nu s'au mai întors de unde au pornit...

Lentila fărâmată printr'un joc al întâmplărei și-a pierdut razele, și fiecare fărâmatură de lentilă a căutat să împrăștie raze pe socoteala ei.

Anii le-a schimbat toate și de ce ar rămâne neschimbați oamenii, când nici lucrurile nu se pot împotrivi vremii, când

nici umbrarul acesta de nuc sub care stau, n'a împrăștiat și nu va împrăști nici odată acelaș joc de umbre și lumini, și nu va adăposti nici odată sub catifeaua verde a umbrei lui amare două gânduri care să rămână la fel, două capete peste care argintul să nu'și amestece odată strălucirea lui albă printre blondele fire de aur.

Ca pe o fereastră deschisă, vântul puternic al vieței a intrat în suflete, împrăștiind ce-a fost.

Vremea și-a întipărit ghiarele în preajma ochilor, și-a sculptat faldurile amare împrejurul gurilor, și-a săpat paralelele adânci pe netezișul frunților, și-a tras neagra estompă sub rumănul pleoapelor, a schimbat fețele, le-a dat unora masca de melancolie a drumetilor ce și-au rătăcit drumul, altora jovialitatea celor ce și pot satisface orice dorinți, a semănat morți în cale, a cicatrizat răni, a aruncat cenușă peste incendii, a potmolit avânturile, a încovoiat cerbicile, și ca un pictor fantezist, cuprins de o nebunie subită, a intrat în această veche galerie de portrete trecute, și cu penelul lui a aruncat culorile la întâmplare, a prefăcut luminile în umbre, a mângălit umbrele cu lumini, a

aruncat noapte în strălucirea ochilor, doliul peste surâsul gurilor și toate le-a făcut de nerecunoscut...

Și acum, tu omule de abanos, pântecosul din alte vremuri, deformatul de oglinda soartei, tu cel cu casa tăcută zidită pe nisip, spre care se strecurau oamenii-umbre în așteptarea cuvântului tău de prooroc, tu cel ce erai totul și dela care se așteptau toate, tu cel devenit umbra celui care a fost, contrastul zilei de eri, silueta tristă de ex-om, Ahasver nenorocit, fanteză desperechiată, renegat al altei biblii, fantomă a steagului roș, spune-mi, în serile târzii de iarnă când zăpada și-a așezat troenile, ori în serile tulburătoare de primăvară, când mirosul florilor urcă peste ziduri, și-ți aprinzi luminile după geâmuri, îți mai aduci iamnte de trecutul furnicar, mai aștepti tu pe cineva să vie să bată în ușa ta, te mai recunoști tu după o zi de trudă, tu, care porți culoarea zidurilor pe unde treci, așa șters și fumuriu cum ești, când dai cu ochii de oglindă, te mai întrebi tu ce ți-au devenit tovarășii și ce ai devenit tu însuși în curgerea vremurilor!

Vă mai recunoașteți, voi tovarăși de-o clipă, furnici întâlnite la o răscruce, siluete zugrăvite de lună pe albul zăpezii; vă mai puteți țineă de noi acuma dulci umbre viorii ce ne întovărășeați pe atuncea pașii; vă mai întâlniți vre-odată voi, spre casa tănăuită a fostului prooroc, și dacă vă mai întâlniți, vă mai întrebați voi de ce v'am părăsit și v'am lăsat să rătăciți stinghere pe tristele și tăcutele străzi ale orașului, unde clopotele se tânguesc de-apururi...

ALTĂ POVESTE

 ban de aur, rotund și galben ca fața soarelui, ban de argint alb la față ca luna, și tu ban sărac de aramă, negru și posomorât ca fața pământului, — aur, argint ori aramă, deopotrivă de ademenitoare, bucăți de metal cu efigii șterse și ani trecuți, ce faceți voi cu omul, cum îi ștergeți și-i schimbați voi înfățișarea asemenea efigiilor voastre și-l faceți de nerecunoscut? Căci omul e adeseori ca și un ban, ca și o cruce, ca și o lepede, care poartă un chip, un nume, un leat ce nu mai este. Și precum circulați voi pânăla o vreme, și dispăreți pe nesimțite, așa dispar și cei ce se jertfesc pentru voi și cred că numai voi puteți să-i dați fericirea.

Energiile tu le abați din cale, muzica ta dulce ia auzul celor mulți, și a avut drep-

tate cel care a spus că nenorocirea e legată de aur. În tine sunt toate satisfacțiile imediate, și una din aceste satisfacții e și aceea a pântecului. Unii cheltuesc pentru palate somptuoase, alții pentru palatul gurii lor și neavând bogățiile lui Lucullus, te ia, o banule rötund, ce scapi așa ușor printre degete, de ori unde te găsește, căci trufandalele sunt trecătoare și nu așteaptă. Icrele moi sunt o delicioasă mâncare, jambonul de York un fragment de nobil animal, stridiile, aceste inerte și mult casnice jigodii ale mării, iubesc Chablis-ul și au oroarea înăscută de apă. Tu așterni giulgiul alb și curat pe mese, scoți cristalurile ori argintăria din dulapuri, așterni flori decorative printre ele și dai glas viorilor și sonoritate ghitarelor. Unui om, ce ar avea astfel de gusturi rafinate în țara noastră, i s'ar cere o necurmată muncă și ani de zile de trudă și răbdare, ca să-și poată agonisi cinstiții cu ce să și le plătească. Dar stomacul nu așteaptă, cum nu așteaptă nici trufandalele; sucii gastricii cere victime imediate, anii îmbătrânesc, mașina întreagă să învechește și palatul unei astfel de guri cere și el apa-

nagii și protestează cu vehemență dacă nu-i se acordă.

În zadar nobila parte de sus protestează contra orificiului dăunător, în zadar adună argumente și ironii predicând sobrietatea și se revoltă deplângând atâta risipă de energie, căci partea mestecătoare își urmează exercițiul având drept deviză, că cine a mâncat va mânca, și cine a băut va bea.

O bandă de asemenea robi eră și în târgul meu, bandă devenită mai târziu partid, născut din cine știe ce fantazie după o digestie bună. Eră o grupare de oameni joviali, și eu nu cred că a fost nevoia de a reacționa contra cui-va, care i-a adunat la un loc, ci nevinovata plăcere de a mânca, de a face glume unul pe socoteala celuilalt și de a petrece timpul cât se poate mai agreabil în singurătatea și lipsa de distracții ce le ofereă monotonia Iașului. Eră un grup pitoresc de oameni de diferite vârste, pe care, dacă ai fi fost străin de localitate, i-ai fi luat de sigur drept un taraf de lăutari.

Evoc o noapte târzie și neguroasă și după cortina aceia de neguri revăd un conglomerat

de tipuri, sprijinite unul de altul, mergând încet, oprindu-se din vreme în vreme, desmembrându-se, gesticulând, apostrofându-se, apoi refăcând conglomeratul și pierind în noapte. De obicei, cortegiul îl deschidea un om scund, cu gâtul intrat între umere, cu barba neîngrijită, ce părea a fi șeful tarafului. Capul îi era mai totdeauna aplecat în jos și mâinile gesticulând, aveau aerul de a duce ca zeul Pan, un nai imaginar la gură. Alături de el pășea un om puternic, înalt, spătos, cu sprâncenile cât niște mustăți și cu niște mustăți ca două aripi de corb întinse. Nasul scurt, cu nările răsfrânte, cu gura roșie și sensuală, având toată înfățișarea unui tenor de suburbii. Apoi, pe de lături o arătare cu două gheburi, încovoiată ca de povara unei flașnete, iar după ea, umbra urmărindu-i pașii ca o maimuță sgribulită și famelică. Un altul slab și uscat părea însuși un Stradivarius în mers și pe lângă aceștia o siluetă de senior, totdeauna bine pus, cu o veșnică havană în colțul gurei și alte două ființe fără formă precisă, fără colțuri și fără unghiuri, două planuri rotunde, două capacități insondabile.

Ani de zile, aceste siluete drumete și bizare au cutreerat străzile Iașului, făcând deliciul băcăniilor, restaurantelor și localurilor de noapte. *Bolta rece*, plină de amintiri glorioase, cu mesele ei murdare de vinul scurs, cu farfuriile ei hârbuite și tacâmurile ordinare, cu scaunele ei de lemn pe care s'au așezat și s'au grupat rând pe rând atâția visători și atâți cheflii, i-a văzut și i-a auzit, și băeții ce servesc încă și astăzi, deși localul s'a mutat și și-a pierdut faima, țin încă minte și povestesc ca de vremuri eroice și legendare, de acele agape nocturne, de acești protivnici ai vidului sub orice formă.

Bătrânul Buch, care a închis ochii acum și el, și care eră un adevărat tesaur de amintiri, un cronicar necunoscut al faptelor și al întâmplărilor străvechiului Iași, și care eră un admirator pasionat al șefului acestei bande, ar fi putut scrie cu mai multă vervă și cu mai puține repetiții, ca un alt cronicar îmbătrânit, peripețiile acestei a doua *junimi*. «Frigăruie» ar fi putut adăoga și el, pivnicerul hrubelor dela Rivalet de asemeni, precum și cel dela Socola, precum și toate

sticlele destupate, dacă ar putea prinde glas, precum și toți lăutarii, dela Ionică Barbu, și până la cei mai necunoscuți.

Din local în local, dela sud la nord și dela nord la sud, în căutarea licoarei rare, ori a trufandalei anotimpului care te fac să îți se pară mai bună viața, îți desleagă limba și te predispun la idei umanitare și la planuri pentru viitor, la acestea s'a mărginit activitatea atâtor ani pierduți.

Și așa, încet, încet, sub lumina lămpilor, pe netezișul meselor de brad, pe zăpada giulgiurilor albe a pânzelor de in, pe funduri de farfurii cu stropi de vin roș și alb din fundul paharelor, s'a scris programul unui partid care a durat cât durează și un pahar cu vin.

Apoi banda s'a desmembrat, șeful ei plângând să caute trufandale aiurea; Stradivariului, într'o bună zi i-a plesnit o coardă; arătarea cu două gheburi, ce părea că duce o flașnetă în spate, târându-și umbra după dânsa ca o maimuță, poate că mai trăește încă, silueta de senior și-a stâns havana, aruncând deasupra lui ca un horn de casă părăsită o ultimă spirală de fum spre cer;

cele două ființe fără colțuri și fără unghiuri au devenit din ce în ce mai imprecise, și banda s'a risipit.

Tenorul, singur, cel cu două rânduri de mustăți suprapuse, a rămas locului, cătându-și un alt angajament. Acum începuse să devie mai îngrijit de persoana lui. Părăsise veșnicul portofoliu ce-l întovărășea, visând la alte portofolii. Nu mai înfățișă pe tenorul de suburbii, părea un brazilian transplantat și îmbogățit de speculații fabuloase. Din zi în zi câștigând teren, lățindu-se ca o pată de undelemn pe conștiințe, ramificându-se pretutindeni, acuzându-se an cu an ca un personaj indispensabil, ca un om ce ținea în mâna lui nenumăratele baere ale unei plase nevăzute. Odată lașul cuce-rit, conștiinți debile și suflete șubrede fiind și aiurea, pata de undelemn se lăți și peste provincii. Banul rotund sună și se rostogoli, își făcù drum, trecù pragul unei case, și a alteia, se răspândi, se multiplică, se furisă în fundul pungilor goale, năluci în fața ochilor lacomi și isvorî pretutindeni, aruncat dibaci de mâna tentaculară a celui ce avea să aibă odată un portofoliu. Și bra-

zilianul nu întârzie de a cuceri Moldova, spre desnădejdea și nedumerirea vechiului său șef, ce nu și-a închipuit desigur niciodată, a avea un așa de vrednic acolit în banda lui.

Trudnic, stingher, încolțit, transmigrând de ici colo, fregolizând cu partidele, hăcuind cuvintele cu gesturi urâte de bucătar, siluind frazele ce sfârșiră prin a nu-i se mai supune, vorbind de totul și de toate, de oameni și animale, de politică și literatură, fostul șef rămas fără partid, s'a consolatat repede, ca unul ce n'a ținut la nimic decât la comestibile.

Și acum, ca în fiecare an când căldurile toride se abat peste București, într'o săhăstrie răcoroasă, umbrită de pomi, deasupra căreia mersul soarelui își întinde și-și retrage zilnic umbra uriașului Ceahlău, filozoful nostru, după turneul făcut la toate ministerele, eforiile și alte sucursale unde Nilul picură în fiecare an din robinete ploaia lui de aur, se așează visând la digestiile lui viitoare.

Un popor pestriț de volatile umplu curtea și roesc de pretutindeni, cotcodăcesc anun-

înd oul proaspăt pentru omletă, curcanii burtoși își tremură gușa, înfiorați la gândul că vor trebui să cadă jertfă nohotului și stafidelor din cămară, claponii albi se visează cu o rădăcină de hrean în gură, și toate dau ocol casei și murmură la vederea căpcăunului ca niște biete victime fatale ce sunt.

În vale Bistrița murmură, iar lostrile și păstravii își scot din când în când capul și apoi grăbesc fulgerând, și se dau afund în bulboane. Și în timpul ce de pe fereștile deschise ale acestei săhăstriei, tot felul de mirezme delicioase se împrăștie și plutesc în aer, din depărtatul București, de la *Ciobanu* și dela *Capșa*, dela *Mercur* ori de aiurè, jambon de York, și păstramă de gâscă, pateuri de foie gras și limbi afumate, licurini și sterleți, icre moi și languste, torturi și prăjituri, vinul rubiniu și alte nectaruri, persici și cantalupi, curmale și banane, și tot ce-i bun pe cele patru continente, se îngrămădesc în lăzi, și trecând mirate din stație în stație, iau drumul fericitei săhăstriei.

Fața albă de masă se așează, bunătățile își iau locul rânduit prin farfurii răspândite

du-și mirosurile, vinurile sticlesc în carafe, un clopot înduioșat sună din turla mânăș-tirei, și în timp ce toaca veche de lemn răspunde, căpcăunul nostru având aerul unui ălt Lucullus ce s'ar fi invitat singur la masă, cu șervetul legat pe după gât, cu ochii sticlitori, își lasă furculița și cuțitul din mână, și cuprins de o dulce beatitudine, visează la efigia lui ștearsă, la viața care trece și scade treptat ca paharul de vin rubiniu ce stă înaintea lui, și ne mai având cu cine închină, închină pentru el singur, dorindu-și ani mulți și puteri renăscătoare pentru a se mai putea folosi* de tot ce e bun și delicios pe lume.

LA MOARTEA
MITROPOLITULUI IOSIF NANIESCU

In tăcerea solemnă din lăuntru, rânind semiobscuritatea ce doarme sub bolți, în potirile lor, candelile ard mișcându-și flacărele.

Lumini fugare, răsfrânte din luciul marmorelor se aprind și se sting pe aurul icoanelor, rătăcesc și fulgeră pe tot ce e luciu și strălucește.

Lângă altarul bogat, florile mor, împrăștiind mireasma lor felurită, și în mijlocul catedralei, între feșnicarele mari ce picură lacrimi albe de ceară, pe scaunul lui păstoresc, bătrânul își doarme somnul de veci, cu fața întoarsă spre altar.

Mitra, deasupra pletelor albe, iradiază de limpezimea nestimatelor, pietrele scumpe ard, scânteii albastre și roșii, lacrimi verzi și galbene flacăre.

Iară sub scumpa mitră, dedesuptul frunței palide, sub pleoape, pietrele scumpe ce adunau strălucirile luminei s'au stins năpădite de întuneric, și neagra noapte din ei, doarme străjuită de genele albe.

Ca o revărsare de omăt, barba pune o pată pe piept, mânele pale, străvezii aproape, hodinesc împreunate, și scrisul vioriu al vinelor în care isvorul vieții nu mai curge, le face și mai palide încă. Odăjdiile scumpe, țesute în aur și în argint, horbotate ca în umbre de flori, îmbracă trupul inert până la picioarele micuțe ca de copil, care abea se văd. Lângă el, în stânga, pe mătasa unor perini, cârja cu care și-a păstorit turma, a căzut ca scăpată din mâna bătrână ce nu mai putea să o ducă și nu mai avea nevoie de sprijinul ei.

De-a stânga și de-a dreapta lui, în vârful feșnicărilor mari, deasupra lumânărilor, flacăra se înalță drept, ca niște unghii de foc.

Un murmur monoton ca al unui joc de apă ce urcă și recade mereu, svonește, și pașii răsună pe lespezi prelungindu-și la infinit sonoritatea.

Afară noaptea scade și în tăcerea imensă

ce domnește peste oraș, din înaltul turnului, deodată, ca un rod rupt dintr'un ram, un sunet s'a prăvălit peste coperișuri, și neașteptat, de pretutindeni altele au răspuns, unele umbrite, ca venite de pe altă lume altele clare și dulci la auz.

Glasuri de aramă grave, ploae de sunete argintii, toate turnurile la olaltă și-au trimis nota lor, și au început să plângă în faptul zilei.

Și cu ziua de afară, soarele a aprins vesele flori în vitraliuri, și fața sfântului mort a pălit și mai tare. Sub ochi, cercurile viorii s'au săpat mai adânci, sub bogatele veștminte umerii, par'că sau lăsat și ei mai tare. Pletele și barba singure lucesc par'că mai albe încă, decât în timpul nopții.

Și în curte a început mișcarea. Lumea s'a strâns să vadă, și de pretutindeni, din sărăcimea mahalalelor, cei miluiți de mânilor lui darnice au venit cu lumânări să vadă ultima dată pe cel ce le-a fost păstor.

Apoi cățuele au sunat, și o armată întreagă de oameni ciudați, cu figuri prefăcute și ochi șireți, au pășit smeriți în sfintele lor odăjdii pe care râdeau toate lu-

minele curcubeelor, și luîndu-l așa, pe jâlț cum erà, l'au trecut în cântări de pragul bisericii. Clopotele au sunat mai adânc, ca o furtună de aramă s'a abătut peste capetele descoperite, scumpele pietre de pe mitra mortului au sclipit, galbena față a pierit și mai tare.

Prohodul a purces, și mormăitoarea armată adunând toată strălucirea soarelui pe veștminte, a urmat și ea. Figuri ciudate, profiluri de pradă, oameni cu plete de femeie și cu barbe de sălcii, androgini misterioși, centauri înfrânați în post și rugăciune, împrăștiind un miros de tămâe și agheasmă, s'au mișcat cadelnițând. În frunte o pată neagră merge, cu hobotul fluturând după ea, cu o stranie și energică înfățișare de haiduc, un om în toată puterea vârstei, cu nimic bisericesc în toate mișcările și gesturile lui.

Iar după sfintele fețe, negrul norodului cu murmurul lui confuz.

În dreapta și în stînga, în pept și apoi pe spate, se clatină capul bătrîn sub mitră, căldura soarelui îl bate și moartea îi sculptează în mers marmora feței pălite. O ex-

presie chinuită de suferință i se așează în preajma ochilor, și par'că o dojană blândă ce nu-și află glas, ar vrea să urce rugătoare, să ceară mai de grabă hodina și neclintirea somnului de veci.

Și pe fețele celor îmbrăcați în scumpe veștminte, de asemeni o nerăbdare par'că s'a zugrăvit, ceremonialul pare nesfârșit, picurii de sudoare cad de pe frunte și par'că fiecare ar dori să isprăvească mai curând, să scape de fața tulburătoare a mortului.

Și apoi, sunetul clopotelor a conținut, iar bătrânul alb, în sfintele lui odăjdii, doarme acum liniștit, zidit în chilioara lui, pe jilțul unde l-au așezat, cu mâinile hodinite pe genunchi și cu fața întoarsă către răsărit, așteptând senin și împăcat judecata de pe urmă.

REVERIA UNEI STATUI

Pe pedestalul lui de marmoră, din ziua solemnă când buciumul a sunat prelung și alba pânză ce-l acoperiă a căzut ca luată de vânt, pe calul de bronz, cu piciorul ridicat, gata par'că să pășească de pe soclu, înțepenit puternic în scări, ținând în dreapta buzduganul, cu cununa de bronz pe creștet, Ștefan Vodă privește par'că înaintea lui peste veacuri.

De-a dreapta și de-a stânga tunurile mute străjuesc, și vântul toamnei târzii trecând cu suflarea lui rece, îi murmură par'că un cântec trist, o întâmplare străveche, un basm din vremuri legendare.

Soarele l-a luminat cu strălucirea lui de foc, ploii de primăvară l-au spălat, iernile i-au schimbat pe rând hlamidele de hermină, și anii au trecut tot mai mulți, tot mai mulți...

Peste gâtul încordat al calului cu fruntea ridicată sus, ochii lui privesc, și piața goală dimprejurul lui par'că se umple de lume.

De pretutindeni, de pe străzi, roiuri negre curg, pe vârful catargurilor flamurile bat amintindu-i victoriile lui trecute. Tro-pote de cai răsună, lumini fugare trec și se mută pe chivere și coifuri, epoletele ard în soare.

Și lângă el, iată, ieșind ca din pământ un cort rotund cu baldachin de catifea roșie, cu albastre perdele de atlas, și iată, ori i se pare lui, că lângă cort s'a făcut un jilț de piatră străveche, lustruit de vremuri, în care a stat odată.

Da, e jilțul lui de-a cărui spetează s'a răzimat de atâtea ori și a visat plecându-și capul pe mână în ceasurile de îndoală. E jilțul lui, în fața căruia au venit și au în-genunchiat atâți năpăstuiți ca să asculte cuvântul de judecată, e jilțul lui părăsit la Cetatea-Neamțului, de unde a plecat într'un ajun de bătălie.

Pete roșii de sânge i se zugrăvesc dinainte, capete tăiate bolborosesc în agonie, chipuri viclene de boieri se adună în sfat,

soli cu haine prăfuite apar, și el nu mai e pe calul lui de bronz, ci pe jilțul de piatră, într'o sală veche cu arcade sonore...

Dar un cor de glasuri a răsunat și piața iar s'a umplut de lume, și întreaga oștire în haine lucitoare a dus arma pentru onor, și nu e oștirea lui, și cântecul pe care ei îl cântă, cu toate acestea el îl cunoaște, e cântecul străvechiu pe care îl cântau oștirile lui, e tot acelaș cântec și auzul i se înfioară ascultând :

Hai frați, hai frați,
La năvală dați,
Țara v'apărați.

Dar până să prindă bine cuvântul, o suflare de vânt venind a împrăștiat din nou tot norodul acela adunat, a golit piața ca prin farmec...

Indărătul lui un ceas a bătut, și tot soiul de oameni, unii cu figurile necăjite și triste, alții cu ochii șireți și gesturi mari, ținând portofolii subsuoară, birje grăbite cu cai fantastici, chipuri străine de jidovi adulmecând după chilipiruri, au început să roească spre vechile curți unde ținea el sfat odată.

Și i se părù par'că ciudat că nu mai vede nimic din vechile ziduri cu metereze ce

împrejmuiau curtea, că nu mai vede turnul străvechiu dela poartă cu clopotul lui și cu străjerii de pază, și uimit, căută iarăși să-și aducă aminte. . . .

Vremile se abătură din nou din cale și meșterul amintirii clădi un palat frumos cum eră pe vremuri, îl luminează în bătaia soarelui, dură copaci și verdeață împrejurul lui, dete glas fântânilor să cânte și deslegă întreaga vieață cu obiceiurile și datinile apuse.

Un clopot prinse atunci să sune și cunoscutul glas îi aminti biserica pe care o zidise.

Apoi o vulvoare îi jucă pe dinaintea ochilor, luminând tot cerul. Flăcări lacome se înalță ațâțate de vânt, se îngeamănă și se despletesc, și un nor gros de fum ca o cortină, se lasă și peste această vedenie.

Și meșterul amintirii după ce perdeaua de fum s'a dat într'o parte a prins să-l clădească din nou mai frumos și mai mândru decât eră.

Și anii curg cu întâmplările lor. Tot alte fețe apar în ceardacurile palaturilor, tot alte chipuri de domnițe visează la geamuri, tot alți boieri se adună în sălile mari la sfat.

Dar geana de foc ca un blăstăm din veac în veac aleargă sub streșini, până ce din palatul străvechiu n'a mai rămas piatră peste piatră.

Și acum, în clădirea sinistră ridicată îndărătul lui, în clădirea aceia unde necurmat ușile se deschid și bat, glasuri stridente răsună strigând nume de împricinați. În sălile mari imagina tristă a lui Crist răstignit pe cruce prezidă împărțirea dreptății. În haosul acela de săli pașii măsoară neliniștiți clipa când cumpăna se va pleca spre partea lui, în odăile acelea mucedo norocul fiecăruia doarme în infoliile prăfuite ale arhivelor, în vestibulurile triste se adună acuma și se strecoară misiții, iată lumea pe care o aduce valurile vremii.

Piatră peste piatră n'a mai rămas din ce a fost, și el singur în amurgul acesta de toamnă, între tunurile mute ce-l străjuiesc, pe calul lui de bronz, cu piciorul ridicat, gata par'că să pășească de pe soclu, stă visând la vremile de altădată.

CIFRE

Toate conținesc cu vremea, numai
goana după ban e eternă. Și e ciu-
dat, pe un spațiu atât de mic, câte
picioare aleargă fără hodină, câte figuri avide
se crispează ori se înveselesc ca de o su-
bită lumină căzută pe ele. Câte mâni se
agită ori cad cu deznădejde dealungul tru-
pului, câte minți nebune nu clădesc nălu-
citoarea coloană de aur, din vârful căreia
să troneze...

Acolo, în spațiul acela mic, cuprins între
Mitropolia ce străjuește cu clopotele ei, care
au sunat din 'naltul turnurilor atâtea ore
fatale sau vesele, și până lângă fosta li-
brărie a lui Șaraga, de dimineața și până
seara, fie pe ploaie, fie pe viscol, pe orice
anotimp, e o neîncetată mișcare, o neîn-
treruptă goană, o veșnică neliniște.

Dealungul străzei, deoparte și dealta, comptoarele și zărăfiile obscure își deschid obloanele, și în jurul meselor cu marmora mângălită de infinitul cifrelor, figuri ciudate se adună și pun la cale ca niște conspiratori cotidienele afaceri. Vertheimurile se deschid și muzica delicioasă a banului sună sonoră, rostogolit pe marmore, fiecare cu nota lui. Aurul clar ca un cristal care se sfarmă, argintul mai coperit și mai discret, nichelul mat și ca învăluit de o surdină. Hârțiile foșnesc mătăsoase și dulce la pipăit, ușile se deschid și se închid, ochii se aprind sub gene, licăresc, ori se acopăr potoliți, mâna ce dă tremură, aceia ce primește se închide ca un clește și operațiile merg neconținut.

De pretutindeni, spre centrul acesta ca atrași de un magnet nevăzut, din nenumăratele străzi și fundacuri, roește o lume aparte de misiți, adulmecând ca prepelicarii.

Apar, se măsoară, se ghicesc, se apropie, doi câte doi, trei câte trei și conciliabulele nesfârșite încep, gesturi de convingere se schițează, nasuri întrebătoare se arcuesc peste punctul negru al gurii, glasurile urcă,

apoi grupurile se farmă, se desmembrează ca să se formeze mai departe.

Unul cu laibărul umflat după dânsul, dispare la un colț de stradă ca o pasăre grăbită. Altul ducând un plumb la gură în seamnă într'un carnet soios o dată, o mână vântură carboave, mai mulți atrași ca de aceiași putere nevăzută grăbesc spre un buletin afixat; și peste mișcarea și murmurul acesta confuz, peste grupurile aceste dubioase, vara soarele torid arde cu dogoarea lui de foc, iarna viscolul împrăștie fulgii albi, copacii întind ramuri verzi și foile apoi îngălbenesc și se scutură, și nimeni din acești veșnic rătăcitori pe asfaltul spațiului acela strâmt, nu bagă de seamă curgerea anilor, nu știe de e frig sau de e cald, de plouă sau de viscolește, căci banul lucitor îi chiamă și îi duce ca pe niște halucinați în voia întâmplării.

Iar banul eșit din tarabă, scăpând din zărăfia obscură, rotund cum e, se rostogolește pretutindeni și se împrăștie pe străzi, adună în mers strălucirile pe el, se dă dea dura prin noroae, și ajungând afară de rohatcă se preschimbă în boaba de sămânță

care cade mereu în pământul negru ca să se prefacă în pâne.

Acolo, îngropat și ascuns, se ridică din nou ca să se prefacă în holdă, și vântul, în timp ce neobosiții rătăcitori prin zărăfii și comptoare fac neconținutele lor operații, trece drăgostitor pe vârful spicelor, aleargă sporind valuri ca pe o mare, pleacă nesfârșita armată de capete blonde și apoi o ridică din nou mișcând umbre și lumini la infinit. Secerile grăbite, intră în lanuri și călătorul ban pornește din nou pe alte căi, alte valuri se ridică, se coboară și spumegă la infinit. Nori albi ca niște năframe chiamă din zări, ancorele se ridică și corăbiile le-gănate pier, dar cei ce-l mișcă, îl adună ori îl împrăștie după voia lor pe fața pământului ori pe zbuciumul mărilor, urmează a îmbătrâni în cuprinsul acela, stând în paianjeniușul de cifre care se mișcă și rotesc, scad ori se multiplică ca într'un zodiac, după jocul soartei.

Averi mari s'au făcut în cuprinsul acela, o aristocrație a banului s'a ridicat, și dacă firmele s'au schimbat, figurile au rămas aceleași, căci banul are, se vede, ceva mis-

terios, o putere și o fantazie a lui, care dă figurilor și mânilor care l-au mânăuit îndelung o caracteristică ciudată.

Mânile acestor oameni când se întind spre a'ți da bună ziua au aerul de a încasa; pleoapele, când ochiul lor te privește, fac crețuri în jurul lor ca hârtiile de bancă mototolite, gurile se deschid sau se strâng ca niște pungi.

Unele figuri devin șterse și anonime ca banii cari au circulat mult timp, și cei mai mulți, mai cu seamă, iau aparența ciudată a cifrelor, a semnelor acestora misterioase care sunt însăși viața lor.

De aceia în totdeauna și mai cu seamă în serile triste și neguroase de iarnă, când .ămpile s'au stins una după alta prin compoare și lăzile cu aurul fascinator s'au închis după obloanele ocrotitoare, când privești, ți se pare că vezi eșind de pretutindeni siluete bizare cu forme de cifre, ca scăpate din deșirul unei adunări.

Sfioși și temători, aruncând o privire cercetătoare îndărăt, iată-i îngrijiți cum purced spre diferitele străzi.

Caută bine, și vei vedeà ici un 1 răzleț și gânditor, colo un 2 încovoiat și scorojit de

vreme ; toată fantazia negrelor cifre ,în mers. Iată-i acuma poposind în zecimi, și iată-l pe 1 cu un 0 la braț cum dispare și iată-i apoi în sutimi la răscruce, cum se scad și se adună, cum se înmulțesc și se împart sub ochii luminoși de uriaș ai Mitropoliei care îi vede în fiecare dimineață și în fiecare seară, sunând pentru ei ceasuri fatale ori de câștig, clipe de noroc ori de ruină...

UNBOEM

Am văzut odată un cocor rănit, trăgând de moarte, la marginea unei dumbrăvi unde căzuse, pe când tovarășii lui ca o săgeată neagră se depărtau în zare.

Ochiul luminos ce spintecă depărtările, se umbrea treptat, picioarele puternice și lungi grăpau pământul, și aripele, ca pentru un ultim avânt, cercară să se întindă, apoi căzură și stârvul rămase acolo uitat, până ce grămada de oase albi la soare.

Mai bine așa, ori cum, decât să rămâi singur și să întârzii o viață chinuită printre străini. Moartea vindecă și pământul primitor, ori unde ai fi, te acopere cu aceeași nepăsare.

Dar nimenea nu poate ști jocul întâmplărilor și cari sunt aceia ce urmează o linie dreaptă în viață?

Așa, auzind un cântec într'un café-concert, mi-a revenit în minte o figură curioasă de străin aciuiat în Iași. Eră ceiace se chiamă în vorbirea obișnuită un «tapeur de café-chantant». Prin cine știe ce joc al întâmplării, din dragoste spun unii ori alte nebunii ale tinereții, acest rătăcit care vadea încă urmele unei educații îngrijite, pornise într'o bună zi cu o pleiadă de stele într'un turneu european și după multe popasuri ajunsese și în Iași.

Pe atunci, oamenii aruncau lesne banul și constelația avu succesul cuvenit. Chefuri peste chefuri, vinul bun și prietenia lesnicioasă a celor ce petrec, îndulciră pe franțuzul nostru. Și nu știu cum s'a făcut, că după ce frumoasele luciră o clipă pe firmamentul nostru și se demodară, una câte una au dispărut, cu rochiile lor roșii, verzi și albastre, ducându-se aiurea să-și urmeze fatala traiectorie.

Tapeurul improvisat își uită lesne tovarășele vagabonde, și cu banii ce-i aveà, hotărâse să se întoarcă în țara lui. Un chef însă neprevăzut îl făcù să-și mai amâne plecarea și apoi luni de zile au trecut, și

lunile s'au făcut ani, și vagabondul a prins rădăcină după pianul lui, cu picioarele încremenite pe pedale, cu mâinile tremurate pe clape, având mereu aerul de a vrea să miște o mașină diabolică care să-l ia și să-l ducă înapoi spre țara lui uitată. Alături o sticlură cu vin și un veșnic pahar zângăneau la fiecă mișcare. Cu fața stacojie, cu ochii morți și fără de expresie după ochelarii măritori, privea prostit înaintea lui, părând a nu vedea nimic, căci ce putea să-l mai intereseze pe el pe lumea aceasta.

Pe estrada mică, sub lumina lămpilor, ființe ridicule apăreau, peruci blonde și brune, femeii pierdute în rochii strigătoare, glasuri răgușite cântând arii desmățate în toate idiomile, spunând aceleași lucruri obscene, făcând aceleași ochiade stupide, aceleași chemări la josnicia simțurilor, la bestialitatea care doarme în orice om.

El cânta înainte, cu gesturi machinale, reluă romanțele cântate de sute de ori, și par'că nu vedea nici picioarele ce se agitau, nici mâinile ce chemau, nici sânii ce se desvăleau în fața ochilor lacomi, nu simțea parfumurile tari ce veneau până la el, nu-

turburau amețitoarele surâsuri ale gurilor vopsite. În promiscuitatea și larma aceasta, pe el un sigur lucru îl preocupă: sticla și paharul. Din când în când capul lui se întorcea căutând la sticlă ca la un manometru, și atunci stătea o clipă din cântat, până ce sticla se umplea la loc.

Și stelele se schimbau neconținut, tot altele veneau, se aciuiau o clipă, apoi dispăreau. Unele, după o rotație îndelungată, reapăreau într'o bună zi, și familiare cum sunt, se bucurau ca de un prieten regăsit, ca de o veche cunoștință. Dar pe el alentările îl lăsau rece, pentru el ființele acestea erau repercuția unei clape, o notă oarecare, un reflex de rampă.

El rămânea veșnic locului, și sările târzii când lumea se rărea și obositele dulcinee se așezau în jurul meselor ca să mănânce obligatorul pui și să golească nenumăratele sticle de vin ori de șampanie la care sunt condamnate de patron aceste nenorocite, în larma aceia de oameni beți și ființe desmățate, tapeurul luă și el loc, oaspe mut și trist, clătea indiferent din cap la toate întrebările, mâncând și bând în tăcere până ce rămânea cel din urmă în local.

Gândeà el cevà în tăcerea lui, visà el la cevà, mai aveà el din când în când vreo răzvrătire, îşi mai aduceà el aminte de țara lui, cine știe!!

Ceiacce știu însă, este că n'a mai plecat și că într'o zi scaunul lui, dindărătul pianului, unde îl găseà noaptea, cu picioarele apăsate pe pedale, mișcând clapele cu mânilor greoaie, cu aerul unui om ce vrea să pornească o mașină diabolică, a rămas gol, și că în seara aceia stelele s'au eclipsat de pe estradă în semn de mare doliu.

Și așa moartea l-a vindecat și pe acesta, dând însfârșit repaos mânilor lui veșnic agitate, și pământul nostru primitor l-a acoperit ca și pe atâți alți vagabonzi, cu aceeași nepăsare.

Un afiș uzat, găsit într'o carte, mi-aduce aminte de teatrul vechiu și de actorii lui, și mă gândesc cu ce plăcere mergea lumea la teatru pe vremea aceea, când toaleta era de rigoare și cucoanele se găteau ca de bal, ca să vadă și să fie văzute.

Eră o întrecere între frumoasele de atunci, și pregătirile începeau cu ceasuri înainte. Părul era pus în papilote de dimineață, fierele de frizat pentru zulfuri, cari se purtau dealungul tâmpelor, stau gata la locul lor. Inelele scumpe, cerceii și brățările erau scoase din bisactele, rochiile încercate și potrivite, și slujnicile gata, care c'un ac în mână, care cu o sponcă, care cu pământul de pudră.

Și toaleta începea în fața oglinzii, ochii

vioi se aprindeau de plăcere, sprinceana se arcuiă cu negru, gura se rumenea de trandafiriu, unghia se împurpura de carmin, și dinții își încercau fildeșul, schițând surăsuri nevinovate. Apoi părul, cu pieptănătura lui complicată, odată așezat, puful stârnea un nor alb de pudră, și umerii și sânul deveneau mai albi, colțul urechei se rumenea și el cu un pic de roz, smaraldele aruncau sticlirea lor verde, rubinul lăsă un picur de sânge pe un deget, egreta de diamant tremura în păr, mătasa foșnea, și când mănușele erau puse, binoclul și evantaiul luate, cupeul ce aștepta la scară, huruiă pe lespezi și urca dealul Copoului unde era teatrul de atunci.

In curtea largă, echipaj lângă echipaj se rânduia frumos, viziteii își trăgeau glugele peste cap, și de-ar fi nins ori de-ar fi plouat, de se juca comedie sau drama cea mai lugubră, dacă se asasinau regi ori înebuneă vre-o eroină, ei, încremeneau pe capră, făcându-se una cu trăsura, nepăsători de-atâtea fantastice peripeții.

Și înăuntru, chilioarele mici cu marginea de catifea purpurie se umpleau una după

alta, împrăștiind toate mirezmele, frumoasele apăreau cu pieptănăturile lor arhitecturale, pietrele sclipeau, umerii mai albi ca dantelele păreau ninși, mâni grațioase se plecau peste balustrade, capete se învecinau surăzându-și, și nelipsita orchestră cu alăturările ei atacă sgomotos eterna partitură: «Poète et paysan».

Antractele erau lungi și lumea se vizita din lojă'n lojă, își întorcea vizitele, cornețele cu bomboane și tăvile cu înghețate apăreau, și gurile mâncând lucruri dulci își spuneau poate vorbe amare cu cel mai grațios surâs.

Așa mergea lumea pe atunci la teatru, nu ca astăzi. Și actorii de pe vremea aceea își dădeau toată osteneala și nu erau ociliți, de și trupele străine nu lipseau, precum nici impresarii care știau afacerile de aur ce se puteau face în Iași.

Și zidul cortinei odată rădicat, rampa tainic învăluită, iată măștile vechi și triste, regii detronați, amorezii oftători, lumina de foc bengal de pe morminte, Don Josè care iese dintr'o trapă pân'la mijlocul trupului și cere răzbunare, și iată și Cucoana Chi-

rița și toți eroii și eroinele uitați acuma ai lui Alexandri, întrupați în ființa lui Bălănescu; cel mai iubit între toți, veșnic răsplătit de aplause și adorat de mulțime. Eră deajuns să apară cu înfățișarea lui bachică, peste măsură de gros, cu burta lui balonată, ca zâmbetul să câștige lojă cu lojă, scaun cu scaun până în înaltul galeriilor, și teatrul să se prefacă într'o gură imensă care râde. Și iată Luchian cu fața lui simescă, și iată tragicul Gallino ce clătina veșnic din cap ca o potişă chinezească.

Acolo am văzut pentru întâia dată și pe Aristița Romanescu jucând cu veselul Hasnaș, în «Angeio Malipieri».

Hasnaș ținea pe atunci rolurile de amarez și juca dramă. Eră subțire și svelt, și glasul lui avea un timbru neobișnuit de simpatic.

Dar într'o zi o flacăra alergă sub streșini, fumul și scânteile au umplut aerul, decoruri și costume, spezi și pumnale de lemn, chivere și coroane de carton, lemnărie și ten-cuială, toate au căzut la pământ și s'au prefăcut în cenușă.

Zidurile singure au rămas, decoruri triste, și între ziduri ici colo, urme din chilioa-

rele cu balustrade de pliușă roșă unde atâtea guri frumoase au surâs, atâtea capete grațioase s'au înclinat și atâtea binocluri au cercetat, căutând o față cunoscută, un profil iubit.

Apoi ploile și zăpada au căzut peste ziduri, ruinele au stat o bucată de vreme în fața soarelui și a lunii, și într'o zi, în căsuțele din dosul teatrului ce rămăseseră neatinse de puterea flacărei, s'a stins și actorul cel mai adorat al mulțimei.

Intr'o odăiță scundă, joasă în tavan, cel ce stârnea râsul tuturor, cu o lumină aprinsă la căpătâi, după ce murise de atâtea ori, își dormea acum somnul cel din urmă.

Mâni grațioase și înmănușate puteau să bată și să cheme, căci mortul ar fi rămas surd la aplausele atât de iubite într'o vreme.

O mască tragică, lipsită de carminul întineritor și de pudra dătătoare de aparențe, care era Madame Lașcu, apăru într'un gang, desenă o siluetă neagră și dispăru. Fața-i era plânsă de adevărate lacrimi și nu de lacrimi de cabotină, iar el, în sicriul de lemn, pentru cea din urmă oară mă făcu să zimbesc printre lacrimi, căci din ființa lui, la

lumina aceea se vedea aproape numai pântecul enorm boltit peste sicriu și vârful picioarelor micuțe, fața fiindu-i acoperită.

Apoi și zidurile au dispărut, cum toate sunt menite să dispară.

Viața s'a reînnoit, și cele câte au fost ni se par acum triste și ofilite ca și afișul acesta vechiu, care poartă data unor zile ce nu mai sunt.

ANTICARUL

In fața Traianului, de mult, eră o clădire veche, ce ținea colțul, cu bolți sonore, răzimate pe stâlpi de piatră, cu uluce vechi, stropită de toate noroaiele, mântjită de toate intemperiiile naturii.

Acolo sub bolți, pe scările roase, de când țin minte, evrei soioși în laibăre inverzite de vreme, țineau tarabă de schimb și un veșnic zuruit de carboave, purtate dintr'o mână în alta cu o dibăcie de prestidigitator, spuneau trecătorilor felul ocupației acestor cinstiți negustori.

În fund, sub tavanul murdar, un alt evreu, bătrân ca un Faust, își așezase rafturile lui de anticar. Foi smulte, cu clasice versuri pe ele, sburau și se risipeau, căci la răspântia aceia băieții treceau și-și lăsau cărțile ca un bagaj inutil, acestui arhivar improvizat ce știă să adune și să fructifice trecătorul lor depozit.

Mai încolo, sub bolta unei porți, se așezase un altul lângă niște dughene de ferărie, cumulând pe lângă traficul cărților vechi și pe acel al mărcilor postale. Eră un fel de bursă a timbrului în plin aer, unde «picioarele umede» cum li se zice le Paris, veneau să-și satisfacă dulcea manie de colecționari. Spre această bursă, sub tunelul porței, călătoreau raritățile tuturor țărilor, hârtiuțe efemere cu fel de fel de efigii, rendez-vous ciudat de capete încoronate, precum și capul de bou național care eră mai cu seamă la marepreț. Astfel s'au stabilit cele două dinastii nediscutate în materie, aceia a lui Șaraga și a Kuppermanilor.

Neobosiți cercetători de arhive, iscoditori și ingenioși, în curent cu bibliotecile caselor vechi, ale podurilor cu arhive și documente prețioase și a atâtor alte sfinte relicvii păstrate prin gherghiruri din moși strămoși.

Dela carte la timbru și dela timbru la hrisoave și documente, anticăria aceia în plin aer, bătută de ploi și vânturi, și bolta porții spre care se îndreptau picioarele umede ale atâtor maniaci, s'au preschimbat cu vremea în prăvălii cu vitrine încăpătoare și cu mândre

firme respective. Comerțul mergea și precum cioclii, acești corbi funerari, pândesc fereastra unui bolnav în agonie ca să vadă licărind făclia străjuitoare spre a putea atârna crepul de doliu deasupra porții, tot astfel acești prepelicari iscoditori pândeau și ei minutul suprem, minutul trist, după care ce-au strâns generații cu generații, stă să se împartă între moștenitori și să se irosească la cele patru vânturi.

Bun și rău, hârtie scrisă ori imaculată, slovă veche cu ceardacuri capricioase și slovă nouă cu vești bune ori gânduri de dragoste, ziare cu alte vești și alte leaturi, pe toate la un loc le adunau și le cumpărau în morman cu hilogramul, căutând apoi ca niște necrofori profanatori, s'risoarea prețioasă ce s'ar putea schimba în aur sau hrisovul scump prețuit de Academie. În pădurea aceasta stufoasă de hârtie și de plicuri vechi, vânătoarea după capul de bour începea, și după ce materialul tot era cercetat și cernut cu deamăruntul, scrisori de dragoste și scrisori părintești, vești de o zi și gânduri intime, clipe fărâmate de viață și prăfuite de colbul vremilor, era aruncat la gunoaie, vândut

la băcani, ori reîntors la obârșie, acolo unde merge paiul și petica murdară ca să-și reînceapă eternul calvar.

Iașul însă, a murit încetul cu încetul, stradă cu stradă, casă cu casă, și odată ce și comerțul a căzut, necroforii noștri s'au mutat, când ici, când colo. Firmele celor două generații de anticari au emigrat când într'o hudiță când într'alta, aciindu-se după întâmplări și după afacerile ce le făceau.

Acel ce însă își petrece multă vreme în atmosfera aceasta de hrisoave și lucruri vechi, ce poartă și duce în faldurile hainelor lui praful răscolit al altor vremi, nu odată se întâmplă să sfârșească prin a-și iubi meseria cu patimă și să devie la rândul lui un adevărat colecționar, care se bucură când a găsit piesa rară, de mult timp căutată, și care suferă când trebuie să se despartă de un lucru scump, care-i înobilează vitrina. Bătrânul Șaraga devenise și el unul dintre aceștia, și mi-l aduc aminte într'o dimineață de Maiu, când își aveă prăvălia la otel Traian. Se făcuse, se vede, că negustorul isbutise o afacere bună, ori venise din provincie sau mai știu eu de unde, cu noi

achiziții. Sculat de dimineață își primenise vitrinile, și acu, radios și rumân, burtos cum erà, cu mustețile în jos și cu ochii și-reți sub gene, se așezase în mijlocul străzii, și fără grijă de trăsurile ce treceau în sus și în jos, cu mânilor în buzunare își privia singur noile daruri, și erà atâta fericire și satisfacție în toată ființa lui, încât par'că toate acele vechi și prețioase lucruri, iscodite cu atâta trudă, le-ar fi adunat pentru plăcerea lui și nu ca să le risipească din nou la cele patru vânturi.

Dinastia ceialaltă, ce s'a făcut nu știu, însă, într'o dimineață, de curând, trecând pe cheiul Dâmboviței, acolo unde au fost isgoniți acum anticarii bucureșteni, ca un vechiu maniac ce sunt, m'am oprit în fața baracelor prăfuite. O căldură toridă domnià și vântul ca Simunul dogoritor din pustiuri, purtà de ici colo nisipul de aur îngrămădit în movile pe piața Mihai-Vodă. Acolo, din rămășiți de dulapuri vechi, din fărâməturi de chioșchuri, din uși stinghere ori din garderoburi hârbutite, și-au clădit noua citadelă sârmanii anticari. Care cum au putut, și-au întins de-asupra o pânză, s'au aciuiat

în voia vântului și a ploilor, așteptând mușteriii. Cărți lângă cărți, volume fără noroc, tomuri pe cari au visat cine știe ce ochi, din toate veacurile și de toate vrâstele, în fel de fel de legături și scoarțe, rămășiți ale atâtor vasfrângerii și ale atâtor biblioteci, jurnale și infolii, reviste efemere și foi de-o zi, dorm toate la un loc, așteptând mâna binecuvântată ce le va scoate din nou la lumină și le va da onoarea raftului în casa unui visător.

Și în una din acele sărace băraci, cum răsfoiam un volum cu foi îngălbenite, de Alphonse Karr, privind pe deasupra cărții, am văzut deodată un om bătrân, cu barba ca omătul, cu ochii ca două pete de cerneală, care mă priviau întrebător.

Și nu știu cum, fulgerător mi-a revenit în minte casa aceia cu bolți sonore, propțite pe stâlpii vechi, stropită de toate noroaiile. Bruscu, jidovii ce țineau tarabă, își sunară carboavele și un cap bătrân, ce seamănă leit cu cel ce-l aveam în fața mea apărut, sau se transpuse în cadrul acela trist și bătut de vânturi, ca o incarnare simbolică a anticarului de pretutindeni.

CEASORNICUL BUNICII

Urmez o stradă cunoscută pe care am străbătut' o atâția ani de zile, și fără să mă gândesc la năvala anilor care a curs peste mine, de când trăiesc departe, mi se pare ciudat că prin grădini nu văd aceiași pomi, la geamuri aceleași figuri cunoscute.

Aci își aplecă ramurile un cais, și dincolo noaptea, năluceà, ur: arțar alb ca o fantomă. Oprit lângă un grilaj de fier, îmi reazim capul ca să privesc înlăuntru unei curți, și nu mai recunosc vechile case în care am stat. Străinul care s'a mutat și-a pus pecetea lui. E tăcere, nu văd nici o trăsură la scară, nici o siluetă de misit, nici o umbră de cerșetor.

Și totuși, stând afară, mă strecor, cu gândul înlăuntru, urc scările, trec ușurel prin ganguri și intru în odaia unde am co-

pilărit. Cu puterea amintirii așez lucrurile la loc, covoarele vechi cu flori șterse, iconostasul în firida din părete, rânduiesc icoanele îmbrăcate în argint, aprind candela, apoi făcându-mă copil îngenunchi o clipă, și aducându-mi brațul spre rugăciune cerc să-mi aduc aminte pioasele cuvinte spuse altădată. Mă ridic în urmă și trec în altă odaie.

Aci un sentiment de adâncă evlavie mă cuprinde, Par'că revăd portretele vechi pe fondul lor de umbră, e noapte după capetele lor și numai ochii penelul morții nu i-a putut întuneca. Triști și buni, privesc ochii bunicilor. Cercei de hurmuz atârn în urechile bătrânei, ochii sunt negri și întreaga înfățișare îi e străină. Privind-o o clipă îmi deslușesc multe lucruri ce dorm în mine. Pe fereastră se văd clopotnițele vechi cu cruci strâmbe ale bisericei Barnovski, și un clopot a prins să răsunе și să se tânguiască prelung. În fundul unui divan cu dungi verzi, între perne, o umbră a prins să ia trup, și masca unuia dintre portrete, cu aceleași trăsături, îmbătrânite însă, s'a coborât parcă din ramă pe trupul acela de umbră, și a prins să capete expresia vieții.

Pe genunchii strânși unul lângă altul, stă o evanghelie deschisă, și tăcerea din odaie se infioară din când în când la fiecare întoarcere de filă. Eu m'am alăturat ușor privind în carte, și acum o mână pală și tremurătoare a luminat par'că în aer și mi s'a așezat binișor pe creștet. Gura bătrână a prins apoi încet, încet să citească și par'că văd încă fila cu slove vechi pe care stă scrisă evanghelia fiului risipitor.

Și cum a stat din citit bătrâna, deodată sub golul unui glob de sticlă, un ceas a prins să bată. Și în sunetul unei muzici line, ca venită de departe, din altă odaie, din ceasornicul vechi ce închipuia un castel, o arcadă s'a deschis și un alai de nuntă, îmbrăcat în haine tiroleze, un alai de păpuși de porțelan, cu ghirlânzi de flori în mână și panglici la pălării a apărut în rama arcadei, a defilat încet și a dispărut din nou cu ultima notă cristalină, sub umbra altei porți ce i s'a închis pe urmă ca trasă de o mână nevăzută.

Un zâmbet duios ca o geană de zi a trecut pe fața bătrânei. Un clinchet sec de mătânii de chihlimbar a sunat și trupul și-a

pierdut conturul și a dispărut fără a mai privi în urmă...

Și pasul meu a sunat din nou în golul altor încăperi. Cu fantoma amintirii de mână, am mers, și o gospodărie veche a reînviat: un salon vast, cu mobile fantome, cu jilțuri și canapele mari acoperite cu giulgiuri albe, un salon părăsit de musafiri unde pare că vântul s'a strecurat pe undevă, pe un geam spart și aducând zăpada de afară, a cernut-o mărunț peste tot.

Și într'o ramă, iată o canava iubită, răbdător cusută în fir de mătasă și mărgele înșirate. Sub răbdarea acului îndemănatec, bătrânul Milton a încremenit, cu fruntea inspirată, răzemată de mână, privind cu ochii lui orbi întunericul. Și gura lui s'a mișcat par'că să dicteze un vers ce nu pot să-l aud. Lângă el, așezată pe un scăunaș, o femeie tânără, ținând în mână o pană, a ridicat-o ca să scrie, cu mărgele negre într'o carte albă, deschisă pe genunchi. Cine a fost aceia care a îmbinat în mătăsuri chipul inspiratului poet? Ce s'a făcut răbdătoarea mână care a purtat acul și pe care n'am

putut s'o sărut niciodată? Ce vers înduioșat a încremenit negrele mărgele, cine știe!...

Și brusc, o tobă a sunat rupând canavaua visului meu, și toată ograda, ca prin farmec s'a umplut de figuri răpitoare. Cănaturile ușilor s'au deschis brutal într'o parte, și pe scările vechi au dat năvală înăuntru nepoftiții oaspeți.

Mâni lacome s'au întins, zăpada albă a giulgiurilor de pe mobile, ca luată de vânt, a fost dată într'o parte, jilțurile vechi au întins milos brațe sfâșietoare, oglinzile s'au mirat par'că de atâtea chipuri necunoscute, urme murdare de pași s'au întipărit pe luciul parchetelor, și portretele triste au prins o viață stranie în ramele lor. Din om în om par'că mergeau ochii bătrânilor, deschizându-se cercetători și mânioși, apoi se făceau rugători și dulci, dar mânele lacome se întindeau neîndurate, mutau din loc mobilele neclintite în ungherele lor de ani de zile, deschideau dulapuri, cotrobăiau prin saltare...

Mirosuri vechi se ridicară, și deodată, în larma aceia un sunet cristalin căzù și sgomotul se potoli o clipă ca prin farmec, și

mânile încremeniră, și pașii stătură locului ca lipiți de parchet..

O mână curioasă împinsese un resort, și de sub golul globului de sticlă prăfuit din ceasul străvechi ce stă cu minutarele neclintite de când murise bunica, o poartă s'a deschis și alaiul acela de nuntă, îmbrăcat în haine tiroleze, alaiul de păpuși de porțelan cu ghirlânzi de flori în mână și panglici la pălărie apărù, defilă încet și dispărù din nou cu ultima notă cristalină, târând după el sub umbra portalului ce i s'a închis pe urmă, toată lumea aceasta de vedenii evocată de puterea amintirii mele...

UN OM STRANIU.

Sunt oameni stranii, care cât trăesc nu se aseamănă întru nimic cu ceilalți. Faptele și întâmplările lor uimesc mai întâiu pe cei ce par a fi deopotrivă cu dânșii, și apoi dacă anii trec și cel ce le-a făptuit trece și el de pe pământ aiurea, faptele lui, mărite de vreme și înfrumusețate de fantazia povestitorilor sfârșesc prin a deveni legendare.

Un astfel de erou fabulos a trăit și în Iași. Eră din rasa uriașilor și aveà ceva din măreția copacilor. Vremea curgeà peste el ca o apă și doar barba și părul care împrumutau toate nuanțele anotimpurilor, dacă spuneau bătrâneța lui.

După o tinereță sbuciumată, petrecută aiurè, se așezase în palatul părintesc din Iași, care astăzi și-a schimbat și el fața și

s'a prefăcut într'o școală. Acolo, în palatul vechi, plin de amintiri, pe care îl năruia vântul și ploile, în mahalaua aceea, unde clădirile Iașului vechi vădeau încă trecutul în vecinătatea băii turcești cu bolți sonore, luminate de sus prin suluri de raze, și unde picurii de apă căzând pe lespezi își îngânau eternul lor cântec, acolo, în împrejmuirea străzilor vechi unde chinoviile și urmele clădirilor bătrânei mitropolii se măcinau încetul cu încetul arse de limbile flăcărilor ori de cutremure, unde armonia clopotelor se trezea dimineața și seara, în cuibul acela se aciuiase el pentru o bucată de vreme. Tot felul de povești ciudate umblau pe socoteala lui, ca despre un alt barbă-albastră, dar el își păstra tainele și ciudățeniile. O liotă de oameni tăcuți, de argați și surugii, de arnăuți și aprozi de casă, umblau de ici colo. Rădvane cu cai arăpești huruiau pe lespezi, capete de femei, ca după fereștile unui harem oriental apăreau după perdele. Dar palatul rămâneă tăinuit și întunecat, și ce se petreceă în iatacurile și gherghirurile lui, nimeni nu știa..

Lumea mergeă înainte, aristocrația a-

runcă banii, nepăsătoare de ziua de mâne svârleau fără grijă mânilor albe, și Iașul se prefăcea, în palate vechi se mutau alți oaspeți, boerii se coborau din rădvane, dar fantasticul senior trăia în palatul lui ca într'o Tebaidă. Din când în când numai, apărea ca să mire trecătorii cu ciudățeniile lui. Ii plăcea să nascocoască și să complice lucrurile. Eră un dușman al formelor concretizate. Așa, Muzeul din Iași mai păstrează încă o vioară cu masă de rezonanță, pe care, se vede că o înjghebase, sunetele simplelor vioare nepărându-i destul de sonore. Altă dată, sătul de robia pământului își îndreptase ochii spre cer, și într'un elan de admirație, ca și cum l-ar fi văzut pentru întâia dată, își puse în gând să-l cucerească.

Aviațiunea, problema aceasta ce numără atâția eroi și victime astăzi, îl tentă într'o bună dimineață, și după ce făcù să-i vie din cine știe ce țări tot soiul de trestii flexibile de bambu, își înjgheabă cum putù aripele cari erau să-l desrobească de globul nostru de tină pe care se nascuse. Aripele odată făcute, nascocitorul neavând și ștofa de erou trebuincioasă unei astfel de cuceriri, le anină

de umerii unui maestru de gimnastică ce făcea parte din curtea lui, și urcându-l pe zidurile vechi ce împrejmuiiau Mitropolia, îl invită, cu gestul unui alt satan ce tentă pe Mântuitorul arătându-i vastele domenii pe care putea să devie stăpân, să încerce vidul. Bietul maestru, față cu infinitul, simți că-l părăsesc puterile, și fiind mai mult din speța celor ce se târăsc decât a acelor cari doresc să se înalțe, voi să dea înapoi. Față cu slăbiciunea ce-l cuprinsese însă, piciorul seniorului îl proiectă fără de preget în vid, și tot ce compunea omul zburător: fulg de pană și lemn de trestie, sârmă de metal și individ de lut se prăbuși și căzù la pământ.

Ce s'a făcut cu această întâia victimă a aviației nu știu, dar știu că fantasticul senior într'o zi plictisit de vechiul lui palat în care se aciuiuau toate vânturile și gemeau cu glasuri sinistre, a hotărât să se modernizeze și clădindu-și un alt castel, după propriile lui planuri, ca toate câte le făcea, și-a părăsit cuibul și s'a mutat cu lari și pojijie într'o altă parte a orașului mai salubră. Era tot 'nalt și puternic, și numai barba și părul îi deveniseră verzi, ca sub puterea unei noi primăveri.

Aventurile din tinereță îl mai potoliseră, și cuprins de gânduri matrimoniale, în ciuda și spre mirarea întregii aristocrațimi s'a oprit la o mesalianță. Ca unui patriarh biblic seminția-i crescuse la nesfârșit și odraslele toate îi purtau pecetea rasei lui de uriaș.

Aristocrația se mai îmblânzise acuma și luase drumul noului palat, unde mâni darnice împărțeau la fiecare, pensioare, la zile anumite. Eră nesfârșit alaiul celor ce odinioară priveau lumea din înălțimea rădvanelor, și aceia ce aveà să fie domniță legală, îi primeà pe toți binevoitoare, și-i miluià în limba ei neaoșă, făcând gestul sonor care știe și înțelege toate limbile.

Așa, că într'o zi când prințul cu barba verde, îmbrăcat în fracul de gală, și viitoarea domniță spoită ca o casă într'un ajun de paște, cu nenumărate murse și sprincene de catifea arcuite peste vinetele pleoape obosite, urcă în rădvantul ce trebuia să-i ducă la biserică, toți plinii de ifos din alte vremuri, toată liota căreia nu-i ajungeai cu prăjina la nas, tot bon-tonul și toate prețioasele ce făceau mutre

și priveau dușmănos și cu dispreț pe aceia al cărei nume nu-l spuneau decât ca un cuvânt de batjocură, făcù alaiul. Gătite cu ce le mai rămăsese prin garderobe din vechea lor splendoare, stau grămadă acum la intrarea bisericei. Surâsuri binevoitoare de paradă încremenise pe buze, și în timp ce strania pereche călcă pragul intrării, cea mai mândră dintre prețioase, ridică fără sfială lunga trenă a bogatei ei rochii și intră cu dânsa ținând-o așa, până înaintea altarului. Beteala luci la lumina lumânărilor, raze furișe s'au aprins pe cercul cununiiilor, preoții au cântat din amvon, corurile au răspuns, și o domniță mai mult, ca o sfidare și o biruință a democrației viitoare zâmbi cu dinții ei falși în fața lui Dumnezeu și a umilitei aristocrații.

Acestea întâmplate și ordinea odată rânduită în cele casnice, pe senior îl tentă să stabilească și legile fundamentale ce cârmuesc universul. A făcut-o și pe aceasta mai târziu, ca pe multe altele, dar până la sfârșit moartea l-a biruit și universul binevoitor cu toți fiii lui, răzvrățiți sau pașnici, l-a primit în vastul lui sân, unde doarme și acum.

MIHAIL KOGĂLNICEANU

Ce farmec trist au colecțiile vechi, efemerele de o zi, foile grabnic tipărite, ca să arunce o știre senzațională, o telegramă care a făcut ocolul lumii, o întâmplare stropită cu sânge și câte alte fărâme din viață.

Așa, răsfoiam mai ieri colecția prăfuită a unui jurnal, ce poartă data anului 1877, și o melancolie nestăpânită mă cuprinsese, cetind întâmplările trecute, dând peste nume ce au pasionat opinia publică, și peste anunțuri de prăvălii vechi.

Filă peste filă se așeză, zi peste zi, an peste an, păstrând în ele, ca în niște pături sedimentare, urma unei vieți care a fost.

Și iată că printre atâtea știri și fapte diverse, printre telegramele ce vădeau starea febrilă de care eră cuprinsă lumea în apropiere-

rea războiului, am dat peste faimosul discurs al marelui Kogălniceanu, privitor la profesorii universității din Iași. Pasionat, ca un vânător chemat pe o urmă, am rătăcit înainte în pădurea aceasta de hârtie, ale cărei foi le-a scuturat rând pe rând anotimpurile. Și figura marelui om se înalță covârșitoare dintre pagini, întunecând încetul cu încetul pe ceilalți, pe toate gloriile de o zi, pe toate fantezele cari reușise să înșele cu aparența lor zgomotoasă ochii miopi ai contemporanilor. Gândirea vie licăria scăpărătoare dintre rânduri, și mintea mea rămânea vrăjită de puterea cugetării lui, de caldul patriotism, de înflorirea curat neaoșă a cuvintelor pe cari le îngemănă în elanurile lui oratorice. Nu erau vorbele de efect ale oratorilor noștri cari îți iau auzul cu sonoritățile lor și apoi rămân goale de miez, odată ce litera nepărtinitoare a tiparului ți le pune sub ochi.

Și încet, încet, ridicându-mi privirile de pe foile prăfuite, l-am revăzut așa cum l-am cunoscut în casa noastră. Omul de toate zilele, glumeț și iubitor de copii a reapărut cu ochelarii lui măritori, sub sprâncenele

stufos, cu tufele de păr creț și alb ciufulit în jurul tâmpelor, cu barbișonul mișcător deasupra celor trei rânduri de bărbii, cu pânțele enorm, boltit peste picioarele scurte, cu mâna elegant îngrijită și fină, ca o mână de femeie.

O prietenie veche îl lega de tata, și cu toată deosebirea de cultură ce era între ei, marele om iubiă drumul casei noastre, și veniă, în orele lui de îndoală, spre omul de bun simț ce era părintele meu, ca la un fel de puls al vieții politice din Iași de atunci, și discuțiile se încingeau vii și nervoase, vesele și pline de ironii. În fața mesei bogat încărcată, cu șervetul alb înnodat pe după gât ca la un copil, cu furculița și cuțitul ținute războinic în mâinile mici gata par'că de apărare, vorbind și mâncând ca un Gargantua, așa mi-l arată mai bine mintea.

Și în casa noastră, într'o ramă de aur a stat până târziu un portret, pe care tata, în admirația lui îl aninase la locul de onoare. În fața biuroului, dacă ridicai ochii, îi întâlneai privirea mioapă după ochelari, și fără să vrei, un respect adânc te cuprindea față de fruntea aceea boltită, în care sălăș-

luiseră atâtea gânduri mari. Ani de zile stătuse neclintit acolo și marelui om îi eră drag intrând în casa prietinelui să-și contemple imaginea fidelă. Spre portret căutau mai întâiu ochii lui cercetători intrând în casă, și chipul i se lumină de o bucurie copilărească față de acest omagiu de iubire și de admirație.

Dar într'o zi, fluctuațiile viforoase ale politicei îi despărțiră, și tata porunci să dea portretul jos din cuiu, și să-l urce în pod. Portretul apărea și dispărea după cum erau și vremurile, și conul Mihalache știă dinainte, intrând în casă și ridicând ochii spre locul cunoscut, la ce fel de primire trebuia să se aștepte.

Acest episod hazliu s'a repetat de multe ori, pânăce pasiunile și înverșunările politice au contenit, și el a rămas neclintit pe zid, spre admirația copiilor, cari l-au păstrat la locul de onoare până întâmplările i-au mutat și pe ei din casă.

Bătrân de tot îl revăd apoi, într'un palton lung până la pământ, urcând greoiu scările unei tribune. Într'o sală furtunoasă de întrunire, glasul lui stâns și plângător abia

răsună și lacrimi mari i se rostogolesc pe obrajii bucălați, fără să le poată stăpâni. Mâna lui mică și fină duce la gură din când în când o sticlută din care bea, și în tăcerea din sală, glasul reîncepe tânguitor. Se apără bătrânul de o acuzare ce i s'ar fi aruncat, și vorbea de Iașul lui de care îl legau atâtea amintiri și care-i datoră atâta. Se apără că într'un discurs ar fi spus că toată viața trebuie să se restrângă spre centru, și că astfel își renegase orașul, spunând că poate să crească iarbă pe străzile Iașului. O mahnire nesfârșită cuprinsese sala și un sentiment de rușine par'că îi învinsese pe toți. Eră ceva sfâșietor în glasul lui și apărarea aceea eră făcută ca de pe pragul unui mormânt.

Și după câțiva ani apoi l-au și dus la locul de odihnă în glasul clopotelor și în mireasma ghirlănzilor de flori unde doarme și acuma, așteptând ca vremea și istoricii să refacă marea și covârșitoarea figură care a fost el.

PAPA WIEGAND

Să te naști, să trăiești și să mori sub acelaș acoperământ, spune un vers celebru. Alcătuire de cuvinte pe care desigur că dacă nu le-au ritmat, le-au visat totuși toți desrădăcinații și toți rătăciții pe cari întâmplările ori nevoile i-au dus departe de căminul părintesc, precum și toți cei ce n'au moștenit rente și au trebuit să-și câștige pâinea singuri, rozându-și coatele pe pupitre și birouri, amânând mereu pentru mai târziu visul acela dulce de a se întoarce unde s'au născut, la casa lor, sub umbra-rele pomilor familiari.

Depărtarea le înfrumusețează toate, numai ea dă iluzia decorurilor, și apoi sunt amintirile cari leagă, regretele, tovărășiile ce le-ai prins odată, cari sfințesc locul în care te-ai născut.

Vântul întâmplărilor te mână și te poartă, căci ce suntem noi mai mult decât un fir de pai sau un fulg de pană la o răscruce de drumuri, unde se adună vârtejurile. Un fir nevăzut ne duce, și cel ce spune: «am să fac așa și nu altfel» minte, căci nu poate ști ce imbolduri dorm în el, ce năpastă îl poate pândi la o cotitură, ce întâlniri poate să facă în viață.

În lumea noastră de artiști și de vagabonzi, nostalgiile acestea de locurile părințești sunt mai puternice decât la alții, căci fantazia și imaginația pulsează mai febril în noi, și deci, și suferințele sau bucuriile ce le încercăm trebuie să fie mai intense. Regretă mulți locul pe care l-au părăsit, și-l închipue mai frumos și mai tihnit printr'un joc al perspectivei, pentru că sufletul nu vrea să uite. Dar de multe ori reînțoarcerea e o deziluzie, căci timpul în urma noastră crește, năruie și schimbă, și fața locurilor pe care le-am lăsat și pe care o vedem aievea în mintea noastră, nu mai poate fi așa ca adevărul, căci adevărul pentru cei mai mulți, fie burghezi și pensionari, fie artiști și proletari, este că unde e bine, acolo e patria.

Și ca să ilustrez aceasta mai bine, vă voi povesti că în lașul nostru, când lumea s'a săturat de huruitul greu al podurilor de lemn ce stâlceà picioarele cailor și ilustrà cu arabescul noroiului picioarele pietonilor, s'a gândit oblăduitoarea comună să înlocuiască lemnul cu asfaltul. O companie engleză, firește, a luat această rentabilă întreprindere, și de atunci, câteva tipuri anglosaxone s'au aciuiat și la noi. Flegmul britanic, oricât ar fi el de rezistent latitudinilor, tot suferă de multe ori de incurabila boală a spleenului, așa că cei mai mulți dintre acești funcționari ai pavelelor, fie că aveau mai multă trecere, fie că își făcuse stagiul aiurea, s'au reîntors în țara lor. Unul singur, ca mai tânăr ce era, a rămas, și era trist mai întâi și nostalgic, și pretutindeni singuratic. Era blond pe atunci, alb la față și cu ochii albaștri, acest fiu al Albionului. Prietenii nu legă, prin băcăni și cârciumi nu intră, ci'și căută de slujbă în fața cazanelor mari, în care fierbeà de-a pururi diabolica mixtură de smoală pe care o învârteau oamenii lui.

Dar vinul e bun în țara noastră și mai

ales în Iași podgoriile sunt renumite, și apoi viața nu e făcută s'o trăiești singur, ca un huhurez. Și anii treceau, și la capătul slujbei era pensia mântuitoare ce-i putea da libertatea de a se reîntoarce pe malurile Tamisei.

Și așa, în așteptarea vremii aceleia, a început omul nostru să se desghețe, să lege prietenii, să fie la toate chefurile, să devină nelipsit și aproape popular în Iași. Nimeni nu știa ca el să tae cu o lovitură de cuțit, ca și cel mai încercat călău gâtul sticlelor de vermuth și să soarbă paharele fără a le atinge cu mâna. Apoi era vânător dibaci și încercat, și goană nu se făcea fără el. Ochii albaștri i se mai spălăciseră, vinul din sticle i se urcase pe nas, costumele lui cadrilate se autohtonizaseră, și cum crescuse în grad, dà mai rar acum prin lumea colzilor cari învârteau smoala din cazane. Domnul, ce-i preceda numele dispăruse de mult și se transformase în familiarul Papa Wiegand. Toată lumea îl simpatiza, și el le spunea tuturor pe nume ca un adevărat patriarh.

Dar gândul acela de care vorbeam că doarme în fiecare din noi, mijă totuși în

el, și în reveriile lui, departe de fumul bitumului în care își petrecuse tinerețea, revedea casa patriarhală și severă, bătrânele cu nelipsita biblie pe genunchi în zilele de sărbătoare, copiii cu părul blond ca mătasa porumbului, și tot orașul acela monstruos, cu lumea lui grăbită care alerga prin negurile pe care soarele nu le poate nici odată înghiți deplin.

Și își tot zicea : «mai am cinci ani, mai am trei, mai am unul» ; și când Cronos l-a înghițit și pe acest unul, ca un bețiv un ultim pahar, Papa Wiegand, cu lacrimile în ochi, într'o mare agapă și-a adunat prietenii ca să-și ia rămas bun. Era pensionar acum și liber, și după un lacrimatoriu discurs, luă trenul și plecă... Un tip popular dispăru din Iași. Era un gol la toate petrecerile, cel mai vesel tovarăș lipseă dela goanele de iepuri și alte dihanii. Toți îl pomeneau și-l regretau ca pe un mort, dar când lumea se deprinsese și cu lipsa lui, cum se deprinde cu toate, postumul Papa Wiegand reapăru spre mirarea tuturor în târgul Iașilor. Senzația a fost enormă și un adevărat pelerinaj a început la otelul unde trăsesese.

Și el, bătrânul Papa Wiegand, ca un Robinson sau ca un alt naufragiat le povestește simplu în graiul lui stricat : «Eu întors înapoi, eu nu mai găsit patria mea. Aici vin mai bun, aici vânat destul, aici pritinii mei, acolo nu mai găsit pe nimeni. Eu străin acolo, eu aici trăit, aici murit».

Și de atunci, papa Wiegand a uitat malurile Tamisei și s'a hotărât pe totdeauna, ca renta ce i-o servește patria Anglo-Saxonă, să și-o cheltuiască în patria lui adoptivă.

A. D. HOLBAN

Sunt unii oameni senini și blânzi, cari împrăștie în jurul lor o atmosferă de bunătate ce te farmecă și te câștigă cu fiecare vorbă, cu fiecare gest al lor ; iar alții care te resping dela început și față de cari nu știu ce sâințimânt tainic îți dă de știre să te ferești. Unul dintre aceștia din urmă este și veteranul om politic A. D. Holban, o interesantă figură a Iașului din alte vremuri.

Mi-am adus aminte de dânsul, citind într'un ziar recent reflecțiile sale pline de răutate la adresa artiștilor noștri de astăzi. Il cunosc de când eram copil ; pot zice că m'am trezit cu el în casă, căci, cât timp a trăit tatăl meu, nelipsit a fost din casa și dela masa noastră.

În anii din urmă însă îl pierdusem din

vedere aproape cu desăvârşire ; glasul lui par'că amuţise în larma uriaşă ce o făc luptele zilelor noastre cu alte aspiraţii, cu alte idealuri, cu altă pornire de muncă. Arar doar ca un clopot dogit, îl mai auziam când mă abăteam prin Iaşi, discutând şi aruncând diatribe vehemente comesenilor lui de la glorioasa cofetărie a lui Tufly ; arar mai citeam câte un articol imund prin vreun ziar, în care, ca o sepia mânioasă îşi aruncă din când în când norul de cerneală ca să se dea din nou afund pentru cine ştie câtă vreme.

Nu m'a surprins deci noua lui isbucnire, dar mi-a evocat toată copilăria mea. Il revăd ca pe un căpcăun hămesit, cu osatura puternică, livid ca un spectru, cu fălcile enorme, cu ochii mascaţi veşnic de ochelarii negri, încălecaţi pe un nas cărnos, cu nările răstrănte, din care ţâşneau neconţinut două şuvoae de fum...

Nimic nu eră destul de bun pentru el ; mâncările cele mai scumpe, *paté*-urile cele mai alese, brânzeturi, fructe dispăreau ca într'o prăpastie în gura lui enormă... Regretata pivniţă a tatălui meu, garnisită cu cele

mai prețioase vinuri de marcă, nu avea nici un secret pentru dânsul.

El mîncă, el bea, el vorbea.

Nimănui nu-i eră îngăduit să-l întrerupă, nimeni n'avea voe să emită o părere personală în fața acestui etern musafir, la care se uitau toți ca la o spaimă a vremii.

La noi în casă eră o veșnică perindare de oameni politici, oameni de afaceri, sam-sari și paraziți. Veneau boeri scăpătați, relicvii de neam cu apucături patriarhale din vremea lui Vodă Sturza, în general oameni simpli, modești, nelustruiți de cultura apusană... În mijlocul acestui bizar amestec, el trona, și nici unul din cei pe cari obiceiul, întâmplarea sau cine știe ce interes îl aducea la masa noastră, nu scăpă de fulgerile lui... Toți îl temeau și-l tolerau, fără să-l poată suferi, văzând în el un viitor «om mare».

Tatăl meu aveà o adevărată slăbiciune pentru el. Într'un moment dat, chiar îi pusesese la dispoziție o casă alături de a noastră, unde într'o bună zi s'a instalat cu arme și bagaje. Mi-aduc aminte de vâlmășagul ciudat de lucruri ce l-am văzut în acea lo-

cuință. O neorânduială de om care par'că veșnic sta să pribegească și o lipsă de temeinicie ce contrastă cu gospodăriile așezate de pe atunci. Vrafuri enorme de cărți, foi despărechiate, teancuri de jurnale prăfuite, revărsate în toate părțile, «Monitoare» vechi, tratate de agricultură, rămășiți din timpul când eră elev la școala din Grignon, toată literatura lui Paul de Kok, Gaboriau, vagi manuale de economie politică, fascicule obscure, broșuri politice, scrisori răvășite, cartoane cu desene și caricaturi, toate zăceau vrainște aruncate una peste alta pe biurou, pe scaune, pe podele. În pereți panoplii cu arme vechi, trombloane, vincestere, iatagane, pistoale de duel și alte obiecte cari fac bine în casa unui polemist...

E incontestabil că printre această lume simplă de burgheji blajini, acest om veșnic irascibil și vehement eră o figură aparte.

Pentru el se punea mână dela mână și se scoteau jurnale, ca «Darabana», «Capitala Bandei Negre», «Patria» în care el putea să-și canalizeze prisosul de venin, combătând «regimul nefast» al lui Ion Brătianu. Articolele, înainte de a fi așternute

pe hârtie erau trâmbițate în timpul mesei cu atâta convingere aparentă, în cât eu, în mintea mea de copil, văzând pe acest căpcăun uscat, gesticulând cu mânele lui uriașe și osoase, cu unghii feroase de animal apocaliptic și aruncând pe nări cele două necentenite șuvoae de fum odată cu torentul de invective cari-i curgeau din gură, îl priveam cu răsufletul oprit, crezându-mă veșnic în ajunul unui cataclizm.

Aceasta a ținut ani de zile. Ani de zile a știut, cu o dibăcie diabolică să creeze și să hrănească în jurul său atmosfera asta de agitație, în care putea să ațâțe vâlvă în jurul numelui său. În întrunirile «oposiției unite» era așteptat ca să spue cuvântul decisiv care să răstoarne pe «sanguinarii care domneau în Capitala bandeii negre».

Celebritatea lui creștea și nimeni nu se îndoia că acest om va fi într'adevăr un viitor «om mare».

Și anii au trecut, s'au dus bătrânii unii după alții, bunii burgheji blajini și sinceri, s'au risipit părinții noștri, casele vechi s'au înstrăinat, și multe lucruri s'au prefăcut de

atunci în lașul copilăriei mele. Turnul Goliei a scăzut, cel din poarta Tresfetitelor s'a dărâmat, păreții îndurători ai sălei de întruniri *Pastia* repercutează astăzi ecoul altor glasuri chemate să strige în deșert durerile poporului, redacțiile adăpostesc alte celebrități... și numai cel predestinat să ajungă un «mare om» durează încă, cu legenda lui... Bătrânețea i-a mai pus o leacă de carne pe oase, l-a rotunjit, i-a nins pe cap și pe barbișon, i-a mai umplut proeminența fălcilor, — i-a mai îngreuiat gesturile inutile... Pe el singur l-a cruțat timpul, i-a păstrat răutatea ca un elixir și l-a osândit să-și ducă mai departe viața zadarnică de pân'acum, ca un Cain ce nu a avut stofă. Zadarnic mi-a înfiorat copilăria, 'și-a amăgit o generație întreagă. Nu erà nimeni după ochelarii aceia negri, nimic îndărătul vorbelor răsunătoare, nimic în această uriașă întrupare, decât un stomac și-o pungă de fiere...

Astăzi, când arar mai dau cu ochii de acest nume, care, ca un înneecat tot mai caută să iasă la suprafață în vârtejul grăbit

al zilelor noastre, rîd, cum probabil ar rîde
și artiștii noștri dacă ar ști ca mine cine e
moșneagul acesta care-i insultă.

Pentru ei am zugrăvit acest portret.

REVISTA NOCTURNA

De ziua mea m'am culcat trist, amintindu-mi de darurile ce le primeam când eram copil, de pasiunea mea pentru soldați și uniforme, pentru cai și tunuri, și pentru tot materialul războinic pe care oamenii l-au inventat spre a se putea măcelări mai bine.

Și amintindu-mi acestea, îndată ce am adormit, în visul meu, ca în vestita revistă nocturnă a lui Zedlitz, un soldat de plumb mi-a apărut, un toboșar bătrân din vechea gardă, ținând baghetele în mână, sus, gata să sune adunarea. Și l-am recunoscut, așa decolorat de vreme cum eră; am recunoscut toboșarul meu iubit cu mustățile lui mari, cu sprincenile stufoase sub căciula grea, ca pe un scăpat din mormânt. L-am revăzut cu drag și l-am rugat să-și bată toba ca în alte vremuri.

Și baghetele lui au căzut dârz, și la sunetul lor răsunător, ca prin farmec, de sub divanurile vechi, de prin dulapuri și scri-nuri, din vaste cutii de carton, o năvală de oameni au isvorât în uniformele lor vechi, umplând pretutindeni odaia. Lumini vii s'au aprins pe vârful baionetelor și pe alama chiverilor, raze s'au aprins pe spițele roților dela tunuri, steaguri în fel de fel de ape au apărut fâlfâind, tresele și epo-leții de aur și-au recăpătat strălucirea, es-cadroanele sgomotoase au trecut ca o fur-tună, și fiecare, la locul lor, după vrășmășii, și-au ales pozițiile în grabă, și-au reclădit forturile, și-au săpat șanțurile, și-au făcut adăposturile pentru gurile de tun și inima mea s'a strâns în așteptarea întâiei guri de bronz ce aveà să deà semnalul și să deschidă ostilitățile.

Și deșteptându-mă am privit golul din casă. Noaptea erà liniștită și adâncă, și nici un mort cu fața întoarsă spre cer nu zăcea, nici o chemare după ajutor nu în-trerupeà tăcerea, nici un dar nou nu-mi adusese bunul sfânt Dumitru ca în alte

vremuri. Toată lumea de plumb isvorâtă în visul meu dispăruse, cum au dispărut și anii mei de atunci cu pasiunea lor pentru soldați și pentru tunuri.

Azi mă războesc altfel, cum pot și cu alte arme; nu mai visez războaie întinse și incursiuni pe terenuri imaginare, nu mai declar război vărului meu care e un filolog și un dulce wagnerian astăzi, și cu toate acestea, mi-aduc cu drag aminte de nesfârșitele noastre discordii și armistiții.

Ne înarmăm fiecare în tăcere, căutând fel de fel de mijloace pentru a ne mări armamentele și materialul de război; aduceam îmbunătățiri neconținute și urmând pildele cetite prin cărți, nu lăsam nimic la întâmplare.

Când unul își sporiă flota de război pentru apărarea coastelor imaginare, celălalt știind că în contra vântului nu se poate lupta nimeni afară de Dumnezeu, caută să-și întărească puterea pe uscat, și așa cred că niciodată arsenalele minuscule dela Nüremberg ori de aiurea n'au avut între copiii clienți mai serioși și mai în curent cu toate perfecțiunile aduse de ele. Apoi, când ne

credeam în destul de tari pentru a ne măsura, ostilitățile reîncepeau și câmpul de război era ales când la noi acasă, când la el. Cel ce avea să facă incursiunea, își împacheta soldații, caii, tunurile, flotele, și luându-le subsoară le transporta fără multă oboseală la vecin, și acolo, pe o masă mare, după multe chibzueli și provizii de mazare ori nohot, începea crâncenul război, care de multe ori dura zile întregi, nimeni ne având dreptul să intre în odaia unde se urmau operațiile, până ce victoria nu se decidea de o parte ori de alta.

Câți morți n'au căzut atuncea, câte hecatombe nu s'au făcut, câte capete de plumb sparte, și de câte ori și cei doi regi ai acestor două neînvînse armate, nu interveneau și ei, coborând pe câmpul de luptă, gata să se iee de păr pentru delimitarea unui teritoriu sau cine știe ce altă controversă, uitând demnitatea lor și cununile de carton aurit ce trebuiau să le poarte pe creștet...

Și ca niște alți regi în exil, eu rămas fără nici un teritoriu, sau cu unul prea mic din cale afară pentru un om ce mișcase atâtea armate, m'am expatriat cu vi-

surile mele și m'am apucat să disciplinez cuvinte, să înșiruesc escadroane de vorbe, să ridic alte steaguri, să face incursiuni pe alte terenuri; el, de asemeni, uitând de vechile lui aptitudini de strateg și de înverșunata lui pornire la luptă, a capitulat într'o bună zi și a trecut cu arme și bagaje în câmpul filologiei. S'a expatriat și el, și fiind un om cult, care știe că muzica îndulcește moravurile, după aptitudinile lui s'a apucat să cânte, trezind în norodul clapelor albe și negre de fildeș sonoritățile cari dorm și corespund anumitor trebuinți din suflet.

Ca șirul lung de morți ce au căzut sub ghiulelele boabelor noastre de mazăre, șiruri lungi de zile și nopți au murit și ele. Noi nu mai suntem nici prieteni nici dușmani, nu ne mai declarăm război nici nu ne mai în-păcăm, ci suntem doi oameni străini, pe care i-au despărțit vremile și întâmplările.

*

Și casele noastre, totuși, stau vecine și astăzi. Acelaș zăplaz le desparte, aceiași porțiță condamnată astăzi stă gata par'că să se deschidă. Una s'a schimbat la față,

cealaltă, a lor, e ca un mormânt, copacii au crescut mari și umezeala a făcut-o sînistă.

Anii s'au dus, și acum toboșarul bătrîn, soldatul de plumb din vechea gardă, cu mustățile lui mari și sprincenile stufoase sub căciula grea, pe care l-am văzut în vis, poate să-și ridice baghetele sus și să bată cu putere în toba lui răsunătoare, căci precum de sub vechile divanuri, de prin dulapuri și scrinuri, vechii eroi de plumb nu vor mai reveni, așa nu vor mai reveni nici zilele noastre de atunci, bunele zile cînd așteptam pe sfîntul Dumitru să-mi aducă prețioase daruri.

CLOPOTELE

Ce farmec de nedescris au povestirile despre un oraș vechiu, care a fost în floare odată și din care, din cine știe ce întâmplări s'a retras viața!...

Vântul venind a adus zi cu zi tot alte fire de nisip, le-a strecurat prin încăperi, le-a cernut pe coperișuri, le-a împânzit ca un giulgiu, făcându-le una cu pământul.

Vârfuri de coloane au mai stăruit ici-colo, de cari, caravanele trecând, vorbeau ca de rămășițele unei cetăți înfloritoare; apoi și coloanele au dispărut cu veacurile și numai în cărți a mai rămas pomenire de ceea ce a fost în strălucitoarele și albele orașe ce se ridicau odinioară.

Pe unele, după epoci îndelungate de glorie, un simplu cutremur le-a dat jos peste noapte, asemeni unui șubred joc de cărți clădite de

un copil, ori năvala cenușei unui vulcan le-a năpădit, surprinzându-le în plină activitate. Pe altele valurile le-au înghițit pe totdeauna și numai în legendele și baladele vechi mai trăesc ascunse în fundul apelor, cu palaturile și clopotnițele lor care se trezesc noaptea și-și sună clopotele lor scufundate.

Și nu știi de ce, lașul, în serile de toamnă umede, când clopotele încep să sune de vecernie din nenumăratele turnuri, în negură, mă face să mă gândesc la un astfel de oraș scufundat și să-mi închipui că trăesc într'un afund de apă, unde lumina deabia mai străbate și din care mă lupt cu toată dragostea mea de viață să ies, să mă ridic la suprafață ca să respir și să-mi umplu plămâni de aerul curat și binefăcător al cerului, și să mă încălzesc din nou la lumina fericită a soarelui.

În neguri clopotele plâng, se tânguesc, se chiamă, cum nu le-am mai auzit nicăeri în altă parte. Sunete grave pornesc coperite, călătorind par'că prin apă se ajung cu altele, se 'nfrățesc, se 'mpreună, pentru ca să amuțească și să reînceapă iarăși într'o armonie surdă, într'un murmur confuz.

De multe ori mi se pare că am pus urechea la pământ și că ascult, așa vine de departe sunetul, așa de trist plâng clopotele. Par'că e glasul unei vieți care a apus, par'că ar fi un ecou venit de cine știe unde.

Și din afundul acestei ape tulburi, nemai având energia să es, caut să-mi aduc aminte, să reîntregesc o lume care a dispărut, să reclădesc ici-colo o locuință veche, să reînălț un turn dărâmat, sub care dorm atâtea ființe pe care le-am cunoscut. Din casă 'n casă umblu, aprind lumini, reîntocmesc gospodării vechi care au fost, îi strâng pe cei plecați, refac grădini, răsădesc copaci pe cari i-am știut și nu mai sunt nici ei, realcătuind cu amintirea o viață patriarhală și fericită.

Figurile străine de astăzi, semitele figuri văzute pretutindeni dispar ca prin minune; o mână nevăzută par'că șterge firmele cu nume iudaice și scrie alte nume pe ele, negustori vechi și glumeți, în giubele pitorești stau pe scăunelele lor în fața prăvăliilor, vorbăreți și prietenoși cum erau altădată...

Toate acestè țin o clipă însă și apoi dispar, lăsându-mă trist să mă gândesc câtă schim-

bare s'a petrecut în așa de scurtă vreme. Simt că trebuie să plec, trebuie să mă smulg din orașul acesta unde mă țin atâtea rădăcini. Cineva par'că-mi spune: pleacă de aici cât mai este vreme, dacă nu vrei să rămâi înămolit pe totdeauna. O părere de rău însă mă prinde de tovarășii mei, căci lașul e ca o vastă familie, în care toți se cunosc, se ajută și se tolerează. Cea mai mare parte dintre ei, par'că nu mai vreau nimic; se mulțumesc că sunt la adăpost și pot să mănânce și să se îmbrace. Un rest din fastul vechei boerimi le impune încă fațada, aparența: și toată truda lor e de a-și îngriji ființa lor exterioară. *Eul*, la dânsii este acelaș, căci toți trăind într'o neînteruptă comunitate au ajuns să se asemene. În afară de micile lor daraveri cotidiene, de orele de slujbă sau de birou, căci mai toți sunt funcționari și sinecuriști, nimic alta nu-i mai tulbură. Fiecare așteaptă câte o moștenire să-i cadă din cer, după ani de zile dela năruirea fantasticelor averi ce au fost, ca un naufragiat care nădăjduște corabia mântuitoare. În monotonia acestei vieți, orice lucru întâmplat unuia ia proporții ce-i pri-

vesc par'că pe toți, o curioasă francmazonerie îi leagă și toți iau parte la bucuriile și durerile celorlalți, precum își împart și banul sau nevoile. La capătul acestui trai comun, nici un ideal, nici o încercare măcar pentru a ieși și a da o dovadă de existența lor.

Și cu toate acestea cunosc printre ei oameni de o inteligență superioară, ființe care au dat la un moment probe de energie și voință, talente diverse, predispoziții naturale, suflete alese și bogate cum rare ori am întâlnit în alte părți.

Cum se explică aceasta? Ce fatalitate s'a abătut peste orașul acesta mort? De ce energiile dorm și nu e chip să se mai re-deștepte? De ce atîta renunțare de sine? Ce e somnolența aceasta vagă și misterioasă care-i lenevește pe toți, le îngreue avântul și-i face să se asemenea? Să fie lipsa unui mântuitor? Și dacă ar veni oare acela. l-ar ascultă cineva? Ar fi el în stare să împrăștie atmosfera asta de somnolență biruitoare, în care plâng și se tânguesc clopotele ca într'un oraș din legende, scufundat sub ape?

TATA

Ca un miraj nălucitor te a chemat pe tine strălucirea aurului, și tu cel desbrăcat de toate patimele ai alergat după el până ce ai căzut. Negrul neant la tine a fost mărginit de un zid de aur și zidul s'a prăbușit peste tine, îngropându-te sub el.

Ce urmăreai tu, de ce te-ai sbuciumat, de ce flacăra vie a minții tale a ars fără preget, ca vâlvătaile de foc ce le aprindeau și le hrăneau necurmat întâii oameni în vremuri obscure ca să se apere de dușmănia fiarelor?

După perdeaua de foc a minții tale ai stat tu ascuns toată viața, apărându-te. Vie, puternică, fantastică, se consuma inteligența ta. Mari flăcările jucau svârlind scânteii orbitoare. Vânturile întâmplărilor o înălțau și o

coborau și ghiarele lacome așteptau cu răbdare să te sfâșie; sclipitorii ochi pândeau din umbră stingerea marelui incendiu, ca să poată prin drumul de cenușă să ajungă până la tine.

Ce te împingea pe tine, căci din înfrângeri și dureri, ca la mulți alții, a crescut energia ta. N'ai avut amoruri triste de uitat, nici patimi care să te desguste. Ți-ai dat tu oare seama de timpuriu că totul se vinde pe lume, că voințele cele mai tari se încovoie, că un picur de aur căzut pe conștiința cea mai liniștită întinde cercuri la infinit?

Tu care erai cel mai conștient dintre oameni că lucru mai fluid și mai călător decât banul nu poate să fie, tu a cărui casă era schimbată într'o bursă, unde o goană eternă de jidovi venea împinsă necurmat de dimineață și până seara, cu dreapta întinsă ca să ofere și cu stânga ca să ia înapoi. Un potop întreg de hârtii timbrate, de citații și de poliți, de proteste și adjudecări, au curs cât ai trăit. Trăsurile au duruit fără încetare pe lespezile curței noastre făcând să tremure geamurile; la masa noas-

tră albă și îngrijită toți nepoștiții oaspeți s'au așezat, toate fețele veroase s'au rânduie, toate figurile patibulare au apărut. Mâncările cu cifrele la un loc le mestecai, căci fiecare venea cu cifre, fiecare vorbea de sume fantastice, toți veneau să te îmbie cu ceva. Neconținut pe drumuri și între două trenuri, acum aci și acum aiurea..., neodihnit și sbuciumat, pretutindeni călător, precum călător e de-apururi și banul.

Cum nu stă el la un loc, așa n'ai stat nici tu. O clipă de răgaz n'ai avut să-ți mângâi copiii. Străini am crescut noi de tine și puțin am auzit vorba ta. N'aveai tu o casă minunată, moștenită din părinți, cu un pridvor frumos și alb ce da spre o grădină, unde flori bogate râdeau în straturi și unde un șipot plângea neconținut, aducându-și aminte de copilăria ta. Pentru ce atâtă pământ, când atâtă cât se întindea în jurul casei tale și-ar fi fost de ajuns să fii fericit! Tu tot mai multe ai vrut; pământul din tine cerea pământ și a vrut să se întindă. Prin voința ta lanuri verzi și holde blonde au eșit pretutindeni; sute și mii de brațe s'au ridicat ca să arunce sămânța și să co-

boare sapa. Pământului încă nou ce ar fi rodit, scrijelat de simplul fer de plug, tu i-ai adus complicate pluguri cu aburi, ca să facă arătura adâncă. Gestul sămănătorului l-ai înlocuit cu acela al mașinelor, al vechei săceri învârtite ca un crai nou, secerătoarele ce se mișcau prin lanuri cu aripele lor fantastice și multicolore. Nimic nu eră cu neputință pentru tine, și cum ai adus mașini, ai adus și oameni, ai golit cartierele transteveriane, ori Santa-Lucia Neapolului ca să-i aduci la noi; ai vrut să intervertești climatele și să schimbi grâul în orez, pilaful cu mămliga; nimic nu te-a oprit în trufia ta, și pentru ce toate acestea ?..

Himera, eterna himeră care ne poartă pe toți și ne momeste de a fi cum n'a mai fost altul. Deschise sunt căile toate, himera'ți întinde cârca și dacă ai urcat pe ea, crezi că-ți e deajuns să vrei, și să te înalți în soare. Ai fost slăvit și temut, ai simțit marea voluptate de-a fi mișcat oamenii, te-ai bucurat poate, făcând să se încovoiaie umerii multora sub disprețul banului tău, inima ta a bătut mai tare câte odată, când ai putut să aduci puțină fericire deschizându-ți dar-

nică dreapta, dar avânturile toate trebuie să fie fără popas, și cel ce merge spre soare nu trebuie să cate înapoi...

Ai șovăit o clipă, boala te-a doborât, flacăra marelui incendiu după care se ascundea mintea ta, a început să pâlpe, și când ai văzut lacomii ochi ce te pândeau, ascuțitele ghiare ce stau de atâta timp gata să te sfâșie ne mai având ce arunca pentru a o hrăni, ai lăsat-o să se stingă și te-ai dat învins.

*

Și astăzi cine-și mai aduce aminte de tine, cine mai știe câte pământuri ai avut sub soare, câte lanuri au rodit prin voința ta, câte guri au avut ce să mănânce, câtă viață și energie ai cheltuit în căutarea strălucitorului aur... Dar pe fiecare îl chiamă un miraj, și cum nu te înțeleg eu pe tine, care mi-ai dat ființă, tot așa nu m'ai înțelege nici tu, dacă ai vedea de ce mă sbucium și cărui altar slujesc.

TIGANII

Când soarele urcă încă nevăzut, de parte, după dealuri, rumenind zarea, pe largul șesului întins și galben, ceice nu cunosc alt coperământ decât clopotul de azur al cerului, își opriră mersul și poposiră pe marginea Elanului secătuit de arșiță. Un scurt moment de repaos, o haltă în infinit, o clipă de înstăpânire a marelui pământ pentru a purcede aiurea, unde-i duce deșirul nesfârșit al ghemului ce l-a scăpat din mâni ursita lor.

Căruțele au stat, umbrele de cai au fluturat din coame, apoi, liberați din hamurile de frânghii, au prins să pască iarba rară. Un țol negru, întins pe câțiva pari, a făcut o perdeă dinspre partea vântului. O licărire sfioasă de lumină a tremurat, vâlvătaia unor flacări albastre a sbuciumat

apoi și un ceaun negru a fost așezat pe pirostrie. Puținul ce dă viață: câțiva pumni de făină galbenă ca aurul și mâna obișnuită de sare aruncată pe fundul negru al unui ceaun, a fost deajuns ca să înveselească hoarda. Sclipiri de argint, ca rămășiți de lună s'au aprins în pletele femeilor, lumini de bună voe au scăpărat în ochii bărbaților și zarva obișnuită s'a pornit în lumea mărunță a dancilor.

Și soarele, vechiul lor cunoscut, ce i-a văzut dela începutul vremurilor pretutindeni, bătrânul soare, prietenul bun ce i-a încălzit, rumenindu-le pielea lucie ca bronzul, darnicul cuptor, în fața căruia s'au sbicit de atâtea ori de umezeala ploilor, luminoasa călăuză ce le-a arătat de atâtea ori răsăritul, și-a arătat încă odată fața lui de aur privind la dânșii.

Svelte trupurile s'au ridicat și mânele cu încheeturile neînchis de fine s'au înălțat spre el într'un avânt. Singuri apaticii urși ce nu se mai pot bucura cu ochii lor orbi de bucuria luminei au clătinat din cap triști, sunându-și lanțurile. Captivii eternilor liberi, singuri rămâneau posomorâți.

Grămadă apoi, după perdeaua de țol ce le slujea de adăpost, s'au strâns rătăcitorii să pue la cale măruntele trebi. Fără umbră de sfială, ca în vremea când omul nu cunoștea încă păcatul, o fată, cu un gest natural și-a scos cămașa și s'a pus s'o cârpească.

Luminos ca o rază părea firul de ață ce-l înălța și-l coborâ acul din mâna ei. Negre, ca niște șerpi, șuvițele părului i se rostogoliseră peste umeri și peste sâni. Și cum stă așa, vorbind în răstimpuri cu un flăcău ce o privea cu ochii liniștiți, nudul ei sănătos, sărutat de soare, părea tot atât de cast ca o statuie, în cadrul naturei aceleia sărace.

Crescuți în sânul naturei, nedeformate de tiparul hainelor, trupurile lor au rămas svelte, mișcările armonice și îndemânatice ca și ale animalelor. Frumoși ca nimeni alții, de o frumusețe sălbatică, bătuți așa de ploi și vânturi, tipul rasei lor s'a păstrat, lucrând atât cât trebuie să mânânce, umerii lor nu poartă stigmatul încovoiat al muncii.

O lenevie dulce însă, le însoțește toți pa-

șii. Femeile au o clătinare ușoară pe șolduri când merg, părând a trage după ele trenea unei rochii imaginare. Bărbații, un ritm ciudat al capului, ca atunci când îți apleci urechea ca să ascuți un sunet. Promiscuitatea în care trăesc nu-i degenerază și te întrebi din ce izvoare ascunse își reînoesc mereu puterile. Aerul, lumina, libertatea poate.

Eu i-am pizmuit totdeauna, și unde i-am întâlnit mi-a fost drag să-i privesc. Să nu te obișnuiești cu nimic, să fii antipodul statorniciei, să nu-ți legi eul de toate micile lucruri din care e făcută viața noastră, să știi că astăzi nu va fi ca eri, că nu vei vedea aceleași priveliști prin geamurile, tale, ci ochii tăi vor privi tot alte decoruri, să ascuți de forța obscură care te mână, și să mergi înainte mereu, fără să regreți nimic.

Trași de firul lor nevăzut pe unde nu i-am întâlnit, și totuși, un prieten îmi spune că pașii aceștia rătăcitori știu unde merg și că voințele acestea în mișcare au o țintă.

Imi spune, că cetele acestea răzlețe, nu

sunt decât fărâmele conștiințe ale unui mare trup, și că odată pe an, spre sfârșitul lunii August, s'adună cu toții ca într'un congres, pe un larg tăpșan, din județul Iașului, unde s'a aciuiat o șatră cu un bulibașă bătrân, ca un patriarh. Așa, cât ai clipi, călători sub lună, în acelaș timp anumit, sosesc de pretutindeni negrii musafiri; în sgomote de zurgălăi și în pocnete de bice căruțe greu încărcate vin, urmând una după alta. De pretutindeni izvorând ca din pământ, răscrucile îi adună și-i împrăștie, pe jos se strecoară unii, călări fugăresc alții, și tăpșanul ca prin farmec se umple de corturi, de căruțe, de danci goi, de fete cu părul aproape albastru și cu dinții ca fildeșul, de oameni vâjnoși, cu privirile viclene și negri ca tăciunele.

Un norod întreg de urși își sună lanțurile, focuri se aprind pretutindeni, și așa stau trei zile, sfătuind și punând la cale cu bătrânul patriarh, mai marele lor.

Ce pun ei la cale, ce taine vorovesc, ce negre și înfiorătoare mărturisiri fac în fața lunii, nu știu, dar prietenul meu spune, că această vastă și neagră congregație nu face

alta, decât să pue la cale care ar fi locurile cele mai bune de umblat, casele cele mai lesne de prădat, omorurile cele mai fără grijă de făptuit.

Așa o fi, dar mult nu ține popasul și spovedaniile, și cei veniți, a treia noapte, până în zori, cum au sosit așa și dispar.

Cort lângă cort, la un semn dat, ca și când un vânt puternic ar bate, cad la pământ, focurile se sting, caii înhămați în grabă își sună zurgălăii, dancii și femeile sar în căruțe, oamenii încalică și negrul norod, cu tainele lui, apucând care la răsărit, care la apus, se face nevăzut, urmându-și fiecare calea lui.

CLOPOTUL LUI NICOARA

Ce stranii glasuri au clopotele tale oraș
tăcut, și ce triste plâng uneori în tur-
nuri, mai cu seamă în amurgurile de
iarnă când zăpada potolește sgomotele.

Fiecare turn al tău spune o poveste și no-
tele grele, prelinse pe obrazul arămii cad
de pe marginea clopotelor ca niște lacrimi
dintr'un suflet prea plin.

Ziduri, fântâni și clopotniți, mărturii stră-
vechi cruțate de vreme, câte nu știți voi !...

Voevozii ce v'au durat spre lauda Dom-
nului ori spre iertarea păcatelor, nu mai
sunt acum, de mult, decât un nume stins
de sub un leat uitat, și voi stăruiți încă și
povestiți în graiul vostru neînțeles, căci ne-
înțeles e și acela al clopotelor ce sună în
turnuri pentru cine nu știe să audă...

Să ne plecăm dar urechea și să ascul-

tăm spovedaniile lor, căci zăpezile, ploile și anii mulți dărămă cu vremea, pun ca un deget pe gura clopotelor, abat din cale cursul apelor și amuțesc graiul fântânilor.

Deasupra ta orașule tăcut, peste mulțimea coperișurilor, sub adăpostul cărora lumea se preschimbă mereu, gurile de aramă în fiecare dimineață și în fiecare amurg urmează să-și spună litaniiile lor, să cânte și să-și împrăștie ploaia de note sonore...

Și eu, în amurgitul acesta violet, cu fața lipită de geamuri le ascult din casa noastră veche. Sub gugiurile de zăpadă, clopotnițele bătrânei biserici Barnovski se înalță ca din vechi vremuri. Un stol negru de corbi se lasă acum și crucile-i strâmbे se acopăr, și albul zăpezei dispare, și turnurile par acoperite ca de niște negre comănacuri.

Dar deodată o vibrație a pornit și vechiul verset scris pe dunga clopotelor a început să aue prelung: Auzi-mă Doamne, auzi-mă Doamne...

Acelaș refren răsună și dimineața și seara, sperie ca acum un stol de corbi ce se ridică și bate din aripi, se împrăștie în cercuri

mari și apoi amuțește, și nimeni nu știe ce spune.

Dară ele spun de o veche durere, și în sunetul lor, pentru mine, învie o tristă legendă.

Orașul de azi cu casele lui mari de piatră, cu arborii ce-și întind ramurile peste zăplazuri, cu străzile lui asfaltate, cu întreaga lui lume de acum, se întunecă. Ca un joc de cărți clădit de un copil, casele se năruie și cât ține Beilicul, un oraș vechi se clădește, cu case joase de lemn, cu parmaclăcuri și ceardacuri mari. Străzile pietruite se fac poduri de lemn ce huruie la fiecare tropot de cal, vârtejuri de praf se ridică și joacă, și o curte domnească împrejmuită cu zid în care bat apele Bahluului revărsat, se clădește în fund. Grămezi de ruini arse de foc, stăruiesc ici și colo... Și în fața caselor noastre de acum, într'un loc viran, clădirea unui vechi locaș împrejmuit de schele. Blocuri de piatră mari, cu arabescuri și ciubucuri cioplite pe ele, sgomote de dălți și ciocane ce cad cadențat, și peste toate un nour de praf alb ce se ridică și joacă în bătaia vântului. O lume

întreagă de meșteri forfotă de ici colo, și sub harapnicul pristavilor, neagra turmă de robi urcă și coboară șchelele, cu roșul cărămizilor în spate, ori cu moluzul ce-l împărăștie după ea.

Și clopotele spun că prin locurile acestea cu casele netrainic zidite, unde viața grabnică s'a aciuiat la întâmplare, când sfântul locaș eră aproape gata din temelii până în clopotniți, și schelele mai stăteau încă pentru urcarea clopotelor în turnuri, a venit într'oză și Barnovski-Vodă cu alaiul lui să-l vadă.

Arnăuții au pornit înainte în goana cailor împărăștiind mulțimea, tarabele de negustori s'au închis ca de frica turcilor, podurile de lemn au sunat lung, și apoi rădvanele au trecut.

Dălți și ciocane au tăcut ca prin farmec, lăsând să se aștearnă norul de praf alb, și hatmanul Nicoară căruia i se dăduse pe seamă clădirea sfântului locaș, stă acum cu Vodă sub parmaclâcul de piatră dela intrare, și pun la cale ce zugrăveli trebuie alese, ce haine trebuie să îmbrace pentru a rămânea drept pomenire în înfățișarea lor mândră de ctitori.

*

Afară ca și în ceasul acesta, o umbră viorie de amurg începuse să învinețească depărtările și o liniște divină se lăsase din înălțimi. Și cum dela o vreme gurile lor amuțiseră, căci sunt anumite ceasuri ce te învăluiesc cu melancolia lor și cărora numai tăcerea li se cade, de undevă, din infinit par'că, dulce ca o lacrimă, un sunet argintiu căzù trezind reveria lor.

Uimit își ridică ochii Voevodul și căutând de unde vine sunetul, deodată înaintea lui, pe culmea dealului înegrit de păduri a Tătărășului, văzù nălucind o bisericuță albă, făcută ca dintr'o bucată de marmoră. Deasupra turnului înțiglat, crucea adună ultimile raze, și lămurit acum, gura nouă a clopotului, una după alta își trimitea notele argintii.

O umbră trecù pe fața hatmanului, și dacă l-a întrebat Voevodul cine a clădit biserică aceia minunată în mijlocul singurătăților, a căzut Nicoară în genunchi și a mărturisit Voevodului, că din prisosul de piatră și de lemne, ca din fărmiturile cari

cad din masa bogatului, a adunat și el ca unul mult păcătos ce erà și a făcut laudă Domnului ..

Și clopotele în tânguirea lor mai spun că Barnovski-Vodă atunci strașnic mâniat, a dat poruncă să ridice pe hatman și să-l zidească de viu în turnul bisericii lui. Zădarnic a căzut în genunchi bătrânul hatman, frângându-și mâinile, zădarnic a cerut îndurarea fratelui său de arme, căci îndurare n'a aflat.

— Casă de hodină ți-ai făcut pentru ciolanele tale, cată și te hodinește acum, i-a zis Vodă, și a plecat cu alaiul lui, uitând și de întâmplarea asta ca de multe altele.

Dar în ceasurile de seară, în ceasurile acelea viorii când liniștea divină coboară din înălțimi, în ceasurile acelea când gură fără de voie tace lăsând liniștea să vorbească, nota aceia argintie, auzită atunci în amurg, dulce ca o lacrimă, picură din nou. Vântul i-o aducea ori închipuirea auzului însăși, nu se știe... Sunetul însă călătorea, dulce ca o lacrimă venea, pătrunzând pretutindeni. Ca un glas sfâșietor ce imploră

îndurare veneà sunetul și o remușcare neînțeleasă se furișă fără de voe în inima Voevodului. Indurare cerea glasul acela neconținut, străbătând printre ziduri și înfruntând depărtările.

Și chemând atunci Vodă pe noul hatman porunci să dărâme clopotul din turn. Dar gura ce are de spus un adevăr nu amuțește niciodată, zădarnic o astupi, limbă de clopot sau altfel, zădarnic o smulgi, căci sunetul pornit călătorește.

Gola rămas turnul și văduv de clopot în bisericuța albă de pe dealul Tătărașilor, dar nota aceia argintie, limpede ca o lacrimă de rouă se trezia în fiecare seară în văzduh și revenea să ceară îndurare.

Și întristat, de-atunci Voevodul a deschis ceasloavele bisericesti, căutând să-și afle alinarea în ele.

Cântă ritmul psalmurilor în sufletul lui gol, cântau psalmii ritmați altădată pe harfă de mâna lui David, și ca un alt Saul se mai liniștea par'că.

Și de aceia când a fost să-și dea duhul, legendele spun că a lăsat cu limbă de moarte să se scrie în clopotele mănăstirii

lui versetul care cântă de atunci în fiecare seară, când turnurile bisericilor străvechiului lași se trezesc, versetul întristatului psalm: Doamne strigat'am cătră tine: Auzi-mă Doamne...

FATA DIN DAFIN

Ce dulci erau serile de vară în cerdacul casei noastre. Stâlpi albi îi sprijineau bătrâna streșină plină de cuiburi, și perdelele de salcâm albastru, o înfloreau întotdeauna. Lespezile de piatră sură ale scărilor, printre crăpăturile cărora portolacul își prindea rădăcinile îndărătnice, rămâneau calde până târziu și grierii odată cu luceafărul de seară, își începeau eterna lor cântare. Sfios prindea unul să cânte ca încercând un acord, apoi sute de glasuri răspundeau de pretutindeni ca la o poruncă și monotonul refren se prelungea până la ziuă.

Stelele una câte una se aprindeau licăritoare, dela cele mari până la cele mici, și-apoi în târziu, ca și cum un alt Prichindel nevăzut ar fi aruncat în urma lui risipitele

fărmături ca să-și însemne drumul pe unde a trecut, o spuză lucitoare de stele se arăta de-a curmezișul cerului.

Umbrarele se întunecau și minunatele flori înviorate de rouă îmbălsămau mai tare, ca și sufletele noastre după un plâns tăcut. Fintâna cânta și pe apa havuzului împresurat de teii înalți, sădiți laolaltă și creșuți ca niște frați de gemeni, nuferii pali stăteau neclintiți, ca și cum o făclie trecută pe fața unei oglinzi ar fi lăsat să-i cadă pe urmă picuri de ceară.

Și noi, frații amândoi, creșuți în farmecul poveștilor și lăsați în voia lor, când toți dormeau, ne furișam din casă și strângându-ne unul lângă altul, ne așezam pe lespezi și așteptam încrezători, ca lumea fantastică a celor ce au ființat în povești să se trezească și întrupeze.

La fata din Dafin visam noi, la frumoasa și bălăia copilă robită de un farmec, căci în grădina noastră era un dafin uriaș și plin de scorburi, în care apele ploilor strânse luciau în nopțile de lună ca niște ochi misterioși. Spre el ne aținteam ochii la orice șgomot, așteptând ca închisoarea de lemn

să se deschidă și albaștrii ei ochi luminoși să lumineze întunericul. În haine albe de crin o îmbrăca fantazia noastră, un mac roșu ca un potir plin de sânge trebuia să poarte la piept și un galben trandafir în mână.

Dar dafinul rămânea neclintit, murmura când bătea vântul și arar se înfiora de un suspin ca din adâncurile lui venit, căruia în zadar căutăm să-i dăm o tălmăcire.

De fata din Dafin ne era dor nouă și câte nopți n'au crescut și au scăzut deasupra capetelor noastre...

Îmensul mister ce învăluie lumea plantelor, câte nu ne-au spus nouă! Toată poezia aceia semănată așa de darnic, toată simfonia viorie de semitonuri, unde nimic nu rănește ochiul, toată lumea de vis care îndulcește decorurile, cât de mult nu ne-au desfătat!

Căci numai noaptea știe, pe unde trece cu dulcea ei estompă, să șteargă marginea realului și să ne unească cu nemărginirea...

Numai ea dezrobește flăcările comorilor și le face să joace și să tremure în aer, numai ea știe să ațâțe flăcările minței și să dea ochilor putere de a vedea mai departe, dincolo de zidul mărginirii.

Și dacă n'am mai căutat pe frumoasa fată bălaie cu ochii albaștri, dacă n'am mai bătut cu mânele mele de copil în lemnul răsunător al dafinului bătrân, dacă nu m'am mai înfiorat de apele ploilor ce priveau adunate în scorburi ca niște ochi misterioși, dacă n'am mai tresărit de suspinul acela adânc eșit ca din afundul unui suflet din trunchiul străvechi, totuși ochii albaștri ai dulcelei fantasmă visate, i-am așteptat căutându-i de atunci pretutindeni în lume...

Dacă dafinul bătrân nu și-a deschis inima să-mi arăte comoara lui, comoara întregă de poezie a nopților pe care le-am pierdut privind la dânsul mi-a pătruns fără de voie sufletul.

Nemărginita poezie risipită așa de darnic, dela lacrima stelei din infinit și până la stropul de lumină al licuriciului mi-au luminat în de ajuns ochii. Freamățele împrăștiate care trec pe vârfurile erburilor plecate, ca și pe înaltele frunzări ale copacilor, mi-au fermecat cu prisos auzul. Mirezmele toate, pe care trupurile florilor le exală, m'au făcut să știu ce-i îmbătarea și să-mi pot fermeca singur, ori unde ași fi, întunericul.

Și ca dafinul acela bătrân ce-și păstră
comoara lui, arborul acela sădit în decorul
minunat al grădinei noastre, așa am închis
și eu acum în adâncul sufletului meu o
ființă minunată, cu ochii albaștri, căreia îi
voi închina toată poezia pe care simțurile
mele au cules-o dealungul anilor la lumina
stelelor, atunci când greerii cântă și când
Prichindelul ceresc își aruncă în urma lui
spuza fărămiturilor de stele ca să-și însemne
drumul pe unde a trecut..

EPILOG

Fiind unul dintre aceia ce nu mai primesc daruri și în a cărui casă în locul veselului pom de Crăciun străjuește o tristă Aruncaria, am hotărît să stau cu voi și să vă rechem pentru cea din urmă dată, dulcele și tristele mele fartome.

V'am purtat atâția ani pretutindeni cu mine pe unde m'a bătut vântul întâmplărilor, pe pământ și pe ape v'am dus, prin străine țări și îndepărtate locuri, și iată că acuma iarăși vă tulbur somnul.

Singur și trist îmi reiau filele înegrite peste an, și recitind cele ce am scris, o neînchipuită simțire de impietate îmi strânge inima.

Cu ce drept am dat eu piatra mormintelor voastre la o parte și v'am trezit somnul înaintea judecății din urmă? Prieteni ori

străini, ființi scăpate de povara vieții, umbre de mult învăscute în giulgiuri, ce stranie dorință m'a împins să vă redeștept cu rîsul și cu lacrimile mele?

Cu rîvnă am răscolit un trecut, am deschis porți pe care le zăvorîse vremea, m'am strecurat nevăzut prin case părăsite răscolind praful așternut peste lucrurile vechi, și iată că praful răscolit, astăzi tot peste mine recade.

Căutătorul de amintiri pe el singur se căută, de viața lui i-a fost dor și voi toți ați trăit odată cu el laolaltă în tăcutul și liniștitul oraș al copilăriei lui.

Pentru că i-a fost dor de el, a trezit multele clopote în turnuri și le-a pus să plângă. Pentru că i-a fost dor de voi, a ales cuvinte care dor și care vibrează și ele în felul lor, în anumite ceasuri când sufletul și-aduce aminte.

Cuvinte de vis a căutat, vorbe ce fac drumuri de catifea, anume pentru pașii de fantomă. Tonuri crepusculare a împrăștiat, imagini îndoliate a găsit, sclipirile le-a adumbrat, și voi ați venit cu drag să-i țineți tovarășie.

Cu litere cernite v'a zugrăvit apoi, cum se cade morților, și dacă pe unii v'a plâns iar de alții a râs, e că așa e făcută inima omenească, aplecată spre patimi.

Fiecare mi-ați spus povestea voastră în grabă și apoi v'ați dus, mi-ați mărturisit o durere ori mi-ați încredințat o lacrimă, și eu le-am adunat pe toate ca într'o urnă funerară, căci o urnă funerară mi se pare cartea aceasta a cărei ultimă pagină o scriu.

Teancul de file înegrite sunt zilele mele de trudă și nopțile de nesomn. Dela cel dintâi cuvânt și pân' la cel din urmă inima mea a bătut și ochii mei adeseori au lăcrimat când a trebuit să vă tragă giulgiul de peste față.

Țintirimile unde dormiți m'au umplut de funebra lor întristare și paginile albe pe care am încercat să scriu istoria voastră, a fiecăruia, mai triste mi s'au părut decât lespézile pe morminte.

Măine, cum lespede lângă lespede închipuesc un cimitir, ele vor face o carte pe care mulți oameni triști ca mine, în seara aceasta, o vor deschide și se vor înduioșa de voi, fantomele mele.

În tristul și tăcutul oraș pe care l-am evocat, va merge poate cartea mea și va pătrunde în casele unde am trăit noi cu toții. Mică, așa cum e, o va lua un tânăr căruia i-e drag să viseze și o va purta cu dânsul pe străzile unde am trecut și noi, o va deschide poate sub adăpostul unui ram ce-și va jucă umbra viorie pe file, și în timp ce un clopot va plânge din multele turnuri, va rămânea pe gânduri auzind cum plâng și clopotele mele...

Nepăsătoare și tristă va crește vremea apoi, așezată într'un raft va rămânea biata carte, și poate nimeni nu va mai vorbi de ea, ca de alte multe altele.

Alte șiruri voi scrie eu, alte cărți, urmând acolo unde mă chiamă viața, voi zugrăvi alte figuri și alte priveliști, alte dureri și alte lacrimi voi aduna poate.

Seara aceasta însă, vouă v'ou dau, vouă îmi închin sufletul trist, căci voi ați fost viața mea, și astfel voi face întotdeauna, până ce voi veni și eu s'adaug un giulgiu mai mult în lumea voastră de fantome...

